

Radom do posvećenja po uzoru na sv. Josemariu Escriva

Matas, Ivan

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Catholic Theology / Sveučilište u Splitu, Katolički bogoslovni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:202:446117>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-10**

Repository / Repozitorij:

[Repository of The Catholic Faculty of Theology
University of Split](#)

SVEUČILIŠTE U SPLITU
KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET
FILOZOFSKO-TEOLOŠKI STUDIJ

IVAN MATAS

RADOM DO POSVEĆENJA PO UZORU
NA SV. JOSEMARIU ESCRIVA

Diplomski rad

Split, 2021.

SVEUČILIŠTE U SPLITU
KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET
FILOZOFSKO-TEOLOŠKI STUDIJ

IVAN MATAS

RADOM DO POSVEĆENJA PO UZORU
NA SV. JOSEMARIU ESCRIVA

DIPLOMSKI RAD
Iz Duhovnog bogoslovlja
kod prof. dr. sc. Mladena Parlova

Split, 2021.

Sadržaj

Uvod.....	5
1. Teologija rada.....	7
1.1. Rad kao dar.....	13
1.2. Prava radnika.....	15
1.3. Kontemplacija – dopuna radu	19
1.4. Rad je mjesto susreta.....	22
2. Opus Dei.....	27
2.1. Sveti Josemaría Escrivá.....	28
2.2. Povijest Opusa Dei.....	33
2.3. Struktura prelature.....	37
2.4. Posvećivanje rada.....	38
3. Marksistički pogled na rad.....	40
3.1. Socijalni nauk.....	41
3.2. Problematika.....	46
Zaključak	50
BIBLIOGRAFIJA.....	52

Radom do posvećenja po uzoru na sv. Josemariu Escrivu

Sažetak

Rad se dotiče svakog pojedinca, svih generacija i naroda, nema čovjeka koji u životu nije radio, a da se pri tome nije umorio. Smatram da zajedno s radom ide i molitva kao važno obilježje Katoličke vjere, o čemu su nam posvjedočili i mnogi sveci kroz povijest, a o čemu pišu Crkveno Učiteljstvo, papa Lav XIII., Ivan Pavao II te drugi. Ovim radom ne kanim ulaziti u prevelike dubine problematike ljudskoga rada već želim dati bliži uvid u temu koja se dotiče svih sfera ljudskog života: čovjekova identiteta, obitelji, međusobnih odnosa kolega na poslu, odmora te odnosa poslodavca prema radniku. Radom čovjek nastavlja Božje stvaralačko djelo u svijetu, stoga je molitva ona koja posvećuje rad i čovjeka približava svome Stvoritelju. O posvećivanju kroz rad na osobiti je način propovijedao sveti Josemaría Escrivá za kojega svetost nije pridržana samo osobama iz kleričkog staleža već i laicima. Iz tih razloga osniva Opus Dei kojim želi donijeti Radosnu vijest studentu za njegov radni stol, radniku u tvornici i domaćici u kućanske poslove te poučiti vjerne da na taj mogu vršiti djelo Božje. O radu se ne može govoriti, a da se pri tome ne spomene Karl Marx, začetnika marksističke filozofije koja u radu promatra čovjeka kao otuđena roba, izgublenu osobu kojoj je oduzet svaki smisao života. Religiju se smatra opijumom za narod koja čovjeka odvlači od stvarnosti, dok ga marksizam želi svesti na puku materiju.

Ključne riječi: rad, teologija rada, Opus Dei, posvećenje rada, marksizam, otuđenje.

By work until the consecration on the model of St. Josemaría Escrivá

Abstract

Work touches every individual, all generations and peoples, there is no man who has not worked in his life without getting tired of it. I believe that prayer goes hand in hand with work as an important feature of the Catholic faith, as many saints throughout history have testified to us, and about which the Church's Magisterium, Pope Leo XIII, John Paul II and others write. With this paper, I do not intend to go into too great depths of human labor issues, but I want to give a closer insight into the topic that touches all spheres of human life: human identity, family, mutual relations of colleagues at work, vacation, and employer-employee relations. Through work, man continues God's creative work in the world, so it is prayer that consecrates work and brings man closer to his Creator. Saint Josemaría Escrivá preached about consecration through work in a special way, for which holiness is reserved not only for people from the clerical class but also for the laity. For these reasons, he founded Opus Dei with which he wants to bring the Good News to the student at his desk, the factory worker and the housewife in household chores, and to teach the faithful that they can do the work of God. One cannot speak about work without mentioning Karl Marx, the founder of Marxist philosophy, who in his work views man as an estrangement commodity, a lost person deprived of all meaning in life. Religion is considered an opium for the people that distracts man from reality, while Marxism wants to reduce him to mere matter.

Keywords: Work, Theology of work, Opus Dei, sanctification of work, Marxism, estrangement.

Uvod

Onoliko koliko postoji čovjek na zemlji, toliko postoji i rad. Dakle, rad je temeljno ljudsko djelovanje kao iznimno naporan i mukotrpan proces kroz koji se moramo proći kako bismo nešto stvorili. Osvrnemo li se unatrag možemo vidjeti kako se čovjek uvijek znojio pa i krvario radeći da bi mogao stvoriti bolji život za sebe i druge. Kroz ovaj pisani rad nastojat ću izložiti nauk Katoličke Crkve o radu, polazeći od Božje zapovijedi čovjeku da podloži zemlju sebi i svojim potrebama (Post 1,28), u čemu je također bio i poslušan naš Otkupitelj. On je utjelovljenjem postao pravim čovjekom i kao takav radio zajedno sa svetim Josipom u njegovoj radionici kao stolar te je na taj način posvetio rad i pokazao da nije samo čovjek taj koji radi već da i Bog radi (Iv 5,17). Ako sam Bog radi onda to ne znači da je rad nešto čovjeku strano nego da je rad jedan od načina čovjekova pronalaska samoga sebe i vlastita samoostvarenja. Rad bismo mogli nazvati i Božjim darom čovjeku da mu se približi te na taj način otkrije i upozna samoga sebe i bližnje, dakle, rad je tu poradi čovjeka i za čovjeka da mu bude u službi. Iako je to dosta široko područje, probat ću se dotaknuti prava radnika, konkretnije radničke plaće te problematike vezano uz nju. Tu su još i štrajk kao krajnje pravo radnika kada se prema njima ne ispunjavaju ugovorom dogovoreni radni uvjeti po pitanju ne isplaćenih plaći, loših radnih uvjeta. Sveto pismo kaže kako je Bog sedmog dana otpočinio (Post 2,2), stoga ni čovjek ne može neprestano raditi, te mu je potreban dan odmora, za što se mnogi u Republici Hrvatskoj zalažu da to bude nedjelja, da taj dan bude za obitelj. Nadalje ću probat prikazat rad kao mjesto susreta, vidjet ćemo kako se čovjek susreće sam sa sobom kroz rad, sa svojim bližnjima u prošlosti, sadašnjosti i budućnosti preko proizvoda koji se stvaraju, te sa svojim Stvoriteljem. Kako se čovjek susreće sa svojim Bogom, kako molitva i kontemplacija kao način molitve pomažu čovjeku da radu pridoda nadnaravnu dimenziju, kroz koji će pronaći smisao vlastitog života i posvetiti rad svojih ruku.

O načinu posvećivanja svakodnevice je propovijedao sveti Josemaría Escrivá kroz osnivanje osobne prelature Opusa Dei. Vidjet ćemo ukratko tko je bio on, odakle dolazi te kako je došlo do osnivanja Opusa Dei, zbog čega je bilo toliko poteškoća, što je za njega bila polazišna točka u posvećivanju svoga rada. Njegov život i djelovanje nisu odvojeni od novog udruženja, već je on sam živio *djelo Božje*, na koji je način ono ostvareno i koliko je sve trajalo. Nastojat ću približiti unutarnje uređenje, strukturu i na koji način djeluju članovi Opusa Dei, kako oni žive i koje je uopće njihovo poslanje. Svetac govori o posvećivanju svakodnevice, na koji način se to može postići u obavljanju običnih poslova, kako da se svojoj dnevnoj rutini da

veća dubina i smisao. Želimo vidjeti da li laik može uistinu postati svet poput svećenika ili redovnika, ali u svijetu koji nam ne daje dovoljno vremena za osobni susret s Bogom. Pošto smo svi pozvani na svetost, Bog je preko svetog Josemaría pokazao put kako da dođu do svoga Stvoritelja na njima svojstven način, a da pri tome ne trebaju napuštati svoje obaveze.

Besmisleno je govoriti o radu, a da se pri tome ne dotaknemo nauka Karla Marxa i njegova *Manifesta komunističke partije* i *Kapitala*. Na koji način je donio novost u svijet i kako je njegova filozofija utjecala na razvoj povijesti. Ima li rad za njega viši smisao ili čovjeka otuđuje od njega samoga, zašto je kapital po njegovu mišljenju loš te zašto potiče radničku klasu na pobunu, revoluciju? Nakon što iznesem njegovu filozofiju, potrudit ću se predstaviti nauku Crkve o marksizmu i njegovom nauku, kako bismo uočili razliku između ta dva socijalna nauka.

1. Teologija rada

Kroz povijest su se razvijala razna znanstvena polja koja su davala svoj osvrt na rad krenuvši od ekonomije, filozofije, tehnoloških znanosti, fizike, no trebalo je proteći dugo vremena kako bi se razvila teologija rada. Svijest o čovjeku radniku, kojemu je rad sredstvo potvrđivanja, sredstvo razvijanja vlastite ljudskosti, javlja se u kršćanstvu tek tijekom 19. st.¹ Kao fundament ovog rada, uzeo sam encikliku pape Ivana Pavla II. *Laborem exercens*, koju je izdao povodom devedeset godina otkako je veliki papa Lav XIII. objavio odlučujuće važnu encikliku o „socijalnim pitanjima“ pod imenom *Rerum novarum*, u kojoj se želio posvetiti malim običnim radnicima, te ponuditi rješenje za sukobe koji su nastali između radnika i poslodavca tijekom razvoja oblika proizvodnje.² Papa Ivan Pavao II. navedenu encikliku započinje riječima kako „radom čovjek mora sebi priskrbljivati svagdanji kruh“³ te doprinosti razvoju tehnike, znanosti, kulture i morala društva u kojem se nalazi.⁴ Za Crkvu je rad temeljna dimenzija ljudskog postojanja i nije samo izvanjski već unutarnji imperativ koji čovjeka motivira prema uvijek boljem životu i društvu u kojem živi. N. Hohnjec donosi lingvistički pristup radu kako bi svojim čitateljima pobliže objasnio samu riječ „rad“, jer proučavanje riječi znači i proučavanje čovjeka.⁵

Prema shvaćanju Ivana Pavla II. riječ „rad“ označava svako čovjekovo djelovanje bez obzira na značaj i okolnosti tog djelovanja, odnosno, svaka ljudska djelatnost koja se smatra ili mora smatrati radom.⁶ Od kad je čovjeka od tada postoji i rad, vidimo da Bog već od samog stvaranja poziva čovjeka na rad (Post 3,17-19), čime se razlikuje od svih drugih živih bića, rad također određuje kvalitetu čovjekove nutrine i samu njegovu narav.⁷ Upravo po toj sposobnosti da radi, da uređuje, oblikuje i usavršava svijet oko sebe, čovjek je slika Božja, slika svoga Stvoritelja. Papa nas podsjeća na riječi zapisane u enciklici *Redemptor hominis* da je „čovjek prvi i glavni put Crkve“⁸ te poziva da se vratimo na taj put slijedeći ga pod različitim vidovima što će nam otkriti nova otajstva čovječjeg života na zemlji. Svjesni smo da svoj kruh čovjek ne zarađuje lako, već u mnogim napetostima i krizama koje remete živote kako pojedinca tako i

¹ Usp. Maria – Dominique Chenu, *Teologija rada*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2008., str. 31.

² Lav XIII., *Rerum novarum*, br. 1, u: *Socijalni dokumenti Crkve. Sto godina katoličkog socijalnog nauka*, Prir. Marijan Valković, Zagreb, 1991.

³ Ivan Pavao II., *Laborem exercens*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2003., str. 5.

⁴ Usp. Ivan Pavao II., *Laborem exercens*, str. 5.

⁵ Nikola Hohnjec, *Teologija rada*, u: *Obnovljeni život*, 43 (1988.) 2, str. 115-130.

⁶ Usp. Ivan Pavao II., *Laborem exercens*, str. 5.

⁷ Usp. Isto, str. 6.

⁸ Ivan Pavao II., *Redemptor hominis*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1996., br. 14.

čitavog čovječanstva, te tako proživljavamo redak Svetoga pisma koji nam kaže „u znoju lica svoga kruh svoj ćeš jesti“ (Post 3,19). Trebamo biti svjesni kako se to više ne odnosi isključivo na manualni već na sve oblike rada.

Društveni nauk Crkve proizlazi iz Svetoga pisma, posebno se temeljeći na Evanđeljima i apostolskim spisima. Pastoralna konstitucija *Gaudium et spes* donosi da je zadaća Crkve raditi na spasenju čovjeka i da je on kao *jedno i cijelo* biće središte njenog nauka.⁹ Stoga je dužnost Crkve da stalno podsjeća na dostojanstvo čovjeka kao takvoga, pa potom i na njegovo dostojanstvo, prava i vrijednosti kao radnika. Crkva gorućom brigom želi ujediniti sve staleže kako bi se udovoljilo potrebama radnika shodno tome njen je zadatak da uvijek usmjeruje civilne organizacije i poslodavce da gledaju čovjeka, tj. subjekt, a ne kapital, odnosno objekt rada. Tako razlikujemo: subjektivnu dimenziju rada koja obuhvaća čovjekovo djelovanje kao dinamičnoga bića koje odgovara njegovu pozivu, ali ono ovisi isključivo od njegova dostojanstva kao čovjeka¹⁰ te objektivnu dimenziju koja je sve ono čime se čovjek služi kako bi proizvodio te vladao zemljom; ona je podložna prilagodbama prema trenutnim društvenim promjenama.¹¹ Subjektivna dimenzija rada je izrazito važna jer sprječava da čovjek, radnik, koji se izriče kroz rad kao *actus personae*, bude sveden na instrument proizvodnje, pošto se samim time izobličuje i bit rada. Ljudski rad proizlazi iz osobe te je na nju usmjeren i čovjek mu je krajnji cilj, stoga subjektivna dimenzija uvijek mora imati prevlast nad objektivnom, jer je čovjek taj koji daje vrijednost radu.¹² Bogočovjek Isus Krist vraća čovjeku dostojanstvo, ipak nije to učinio samo svojom smrću na križu, nego živeći svakodnevni ljudski život i radeći u stolarskoj radionici zajedno sa svetim Josipom. Nauk želi istaknuti da je ljudski rad ključ čitavog društvenog pitanja, čitave ljudske egzistencije, kako bi se ljudski život učinio humanijim.¹³

Crkva već na prvim stranicama Knjige Postanka pronalazi vrelo svojega uvjerenja da je rad temeljna dimenzija ljudskog postojanja na zemlji.¹⁴ Postanak 1,27 indirektno ukazuje na rad kao djelatnost koju treba vršiti, upravo po tom Božjem nalogu čovjek postaje još sličniji Bogu, on je odraz djelovanja Stvoritelja svemira.¹⁵ Papa Ivan Pavao II. naglašava riječi

⁹ Usp. *Gaudium et spes*, u: Drugi vatikanski koncil, *Dokumenti*,; Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1986., br. 3.

¹⁰ Usp. Papinsko vijeće “*Iustitia et pax*”, *Kompendij socijalnog nauka Crkve*, Koncil 9, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2005., br. 270.

¹¹ Usp. Isto.

¹² Usp. Isto, br. 271.

¹³ Usp. Ivan Pavao II., *Laborem exercens*, br. 3.

¹⁴ Usp. Ivan Pavao II., *Laborem exercens*, br. 3.

¹⁵ Usp. Isto, br. 4.

„vladajte zemljom“ jer se pod njima, smatra on, podrazumijevaju sva bogatstva koja zemlja krije u sebi, obuhvaćaju sva prošla i buduća razdoblja.¹⁶ Svaki je čovjek uključen u proces stvaranja, pa na kojem god području to bilo, jer time čovjek ostvaruje gospodstvo nad tom zemljom i ostaje na putu izvornog Stvoriteljeva plana. No ipak, Bog čovjeka nije stvorio za vremenita, prolazna dobra nego vječna, u tom odnosu neba i zemlje, zemlja izgleda kao mjesto progonstva kroz koje nam je proći kako bismo došli do neba.¹⁷ Govoriti o radu u objektivnom smislu podrazumijevalo bi čovjekovo pripitomljavanje i uzgoj životinja, obrađivanje zemlje te prerada njenih plodova, što ne isključuje i druge vrste kako manualnih tako i intelektualnih poslova.

Sveto pismo naglašava stvaralačku stranu rada, Bog je svijet stvarao šest dana, a sedmi je odmarao, nije stvorio svijet savršenim već je dao čovjeku mogućnost i prostor da ga razvija te tako sudjeluje u Božjem stvaralačkom planu (Post 1,1 – 2,3; 2,4-17). Čitajući prve stranice Svetoga pisma vidimo da je čovjek vrhunac Božjega stvaranja - stvoren je na sliku Božju (Post 1,26) - a da je sve drugo stvoreno poradi čovjeka (Post 1,9-13). Samim time što je čovjek stvoren na sliku Onoga koji je Stvoritelj i Gospodar svega svijeta, treba razmišljati o ulozi čovjekova vladanja, odnosno sustvarateljskog rada u čovjekovu životu. Iz biblijskih izvještaja o stvaranju rad se poima kao sredstvo čovjekova samoostvarenja, on je relevantan sastavni dio čovjekova bivstvovanja, naglašava profesor Hohnjec.¹⁸ Bog se čovjeku objavio kao Stvoritelj i radnik, te je tako prenio na čovjeka zadaću rada kojom sudjeluje u stvaranju koristeći se pritom svojim sposobnostima i znanjem za što bolje uređenje svijeta. Kroz svoj život čovjek je imao kojekakva poimanja rada, međutim najčešće je bilo ono da je rad promatran poput kazne, jer je mukotrpan i zahtjeva trud, no Sveto pismo mijenja tu percepciju rada, jer on pripada čovjeku kako takvomu. *Gaudium et spes* kaže kako je ljudska djelatnost pokvarena grijehom zbog poremećaja vrednota, što za rezultat ima gledanje vlastitih interesa i iskorištavanje bližnjih.¹⁹

Novi zavjet donosi novi pogled na rad, tj. Isus Krist je taj koji radu daje dostojanstvo, ta i on je sam „drvodjeljin sin“ (Mt 13,55). Poziva učenike da rade svoj svakodnevni posao te sam biva primjerom kako posao ne odvaja čovjeka od Boga, već da čovjek upravo kroz posao može doći bliže k Bogu. Evanđelja nam donose primjere carinika za koje su Židovi smatrali da rade nečist posao zbog čestog kontakta s poganima, izbjegavanja davanja desetine, potkradanja, itd.,

¹⁶ Usp. Isto.

¹⁷ Lav XIII., *Rerum novarum*, br. 18, u: *Sto godina katoličkog socijalnog nauka*.

¹⁸ Usp. N. Hohnjec, *Teologija rada*, str. 121.

¹⁹ Usp. *Gaudium et spes*, br. 37.

što referira na to da Bog može doći do čovjekova srca i u nepravednim poslovima. Sveti Pavao samoga sebe postavlja za uzor kako treba živjeti kršćanin, govoreći da danonoćno radi kako ne bi koga opteretio (usp. 1 Sol 2,9-10; 2 Sol 3,8-9), potom u nastavku opominje da „tko neće da radi, neka ni ne jede“ (2 Sol 3,10), zato što svaki onaj koji je sposoban za rad, dužan je raditi pošto nerad predstavlja nered.

Ovdje iznosim predavanje profesora Josipa Grbca koji je, na Petom hrvatskom socijalnom tjednu, održanom u Zagrebu u listopadu 2011., iznio četiri etape razvoja nauka o radu u socijalnom nauku Crkve.²⁰ U prvu etapu smješta ekonomsko pitanje radnika na koje odgovor nudi enciklika pape Lava XIII. *Rerum novarum* iz 1891. godine, u kojoj raspravlja o odnosu između ljudske djelatnosti i kapitala. Druga etapa zahvaća vremenski period između dva svjetska rata, nakon velike ekonomske krize, gdje se pokušavalo očuvati ljudska prava, a Pio XI. zahtijeva ekonomiju vođenu načelom socijalne pravde. Treća etapa obuhvaća pedesete i šezdesete godine kada se socijalno pitanje podiže na globalnu razinu, posebnu važnost imaju enciklike *Mater et Magistra* i *Pacem in terris*, dok papa Ivan XXIII. rješenje vidi u ekonomskom razvoju koje će biti u službi čovjeka. Nadalje, naglasak se stavlja na Drugi vatikanski koncil i pastoralnu konstituciju o Crkvi u suvremenom svijetu *Gaudium et spes*. Njome se dotaknulo pitanje uloge rada u čovjekovu životu, pošto je prva Božja zapovijed čovjeku da podloži sebi zemlju i njome gospodari (Post 1, 28). Ističu se tri vida: rad je poziv čovjeku da preobrazi svijet te se pripremi za kraljevstvo Božje; rad ostvaruje čovjekov odnos s prirodom; rad je eminentan put prema komunikaciji s drugima. Četvrta etapa slijedi nakon Drugog vatikanskog koncila u kojoj su veliki doprinos dale enciklike *Populorum progressio*, *Laborem exercens* i *Sollicitudo rei socialis*, a raspravlja se o problemu kvalitete života na svjetskom planu, tj. planetarnog humanizma. Sav nauk ostaje utemeljen na enciklici *Rerum novarum*, koja tvrdi da je rad ukorijenjen u ljudskoj osobi, on je izraz osobe, finaliziran je u čovjeku. Zaključno s time, Crkveni nauk naglašava nekoliko načela za novu civilizaciju rada: „načelo subjektivnosti rada, njegove društvene dimenzije, njegove otvorenosti ka transcendentnosti.“ O petoj etapi govori na temelju enciklike pape Benedikta XVI. *Caritas in veritate* koja problem rada smješta u kontekst integralnog ljudskog razvoja kako bi se stvorila nova „humanistička sinteza“. Na kraju profesor Grbac postavlja pitanje: treba li se Crkva nakon

²⁰ Usp. Hrvatski socijalni tjedan (5; 2011; Zagreb), *Kultura rada u Hrvatskoj. Peti hrvatski socijalni tjedan*: Josip Grbac: *Crkveni nauk o radu*, Zagreb, 2014., str. 83-89.

stotinu godina nauka o radu vratiti na smisao ljudskoga rada, a njegovu imanentnu vrijednosti postaviti u drugi plan?²¹

Razvojem oblika proizvodnje, javljaju se i nova pitanja glede čovjekova rada, no promjene jasno ukazuju na to da pravi subjekt rada ostaje čovjek. Ta tehnika mu je uvelike olakšala i pomaže u obavljanju svakodnevnih poslova, no ponekad se i ona okrene protiv čovjeka, kada mu oduzima zadovoljstvo stvaranja i odgovornosti, te ukidajući brojna radna mjesta, u najgorim slučajevima zbog precjenjivanja stroja, čovjeka se svodi na roba. Moderni svijet daje prednost materijalnome i bezobzirnom gospodarenju Zemljom, dok Ivan Pavao II. podsjeća čovjeka da je pozvan na sudjelovanje u Kristovoj kraljevskoj službi – *munus regale*.²² Među ostalim ono uključuje „prvenstvo etike pred tehnikom, prednost osobe pred stvarima, nadmoć duha nad materijom“.²³ Biblijski izraz „podložite zemlju“ promatra i u odnosu prema tehnici, strojevima koji su plod ljudskog intelektualnog rada i koji potvrđuju čovjekovo gospodstvo nad prirodom.²⁴ Čovjekov rad s tehnikom i industrijalizacija cjelokupnog proizvodnog procesa stvara nova pitanja koja se tiču ljudskog rada u odnosu prema samom čovjeku. Ta pitanja postaju izazov mnogim institucijama, organizacijama, državama, pa i samoj Crkvi jer su društveno-etičkog karaktera. Čovjek kao subjekt rada, od Boga je pozvan da podloži sebi zemlju i da njome vlada planski i razumno, stoga taj rad i djelovanje trebaju služiti ostvarivanju njegove čovječnosti, tj. da bude osoba. Čovjek radi zato što mu je to Bog zapovjedio, ali isto tako kako bi on sam mogao opstati i živjeti u svijetu, razviti sebe kao osobu, a samim time doprinosi i razvoju čovječanstva. No u procesu osuvremenjivanja poslova, jako se lako događa to da čovjek postaje objektom rada, tj. čovjek je bitan tek ukoliko može raditi, ako ga u obavljanju posla sprječava bilo kakva tjelesna ili psihička poteškoća njega se zamjenjuje sljedećim. Već je Lav XIII. upozoravao da je „sramotno nečovječno izrabljivati radnike kao sredstvo za stjecanje dobitka te ih jedino toliko cijeniti koliko im vrijede volja i snaga“.²⁵ Takav način postupanja s ljudima bio je naročito prakticiran u nacističkim logorima za vrijeme Drugog svjetskog rata. Osnivač logoterapije Viktor E. Frankl opisuje događaje u kojima se kao logoraš i sam susreo s krajnjom ljudskom bijedom i poniženjem. U svakodnevnim ponižavanjima postao je svjestan da čovjekov život ne dobiva smisao jedino kada stvara vrijednosti, ali da mu niti uživalački život, kojim se čovjek može ispunjati svim

²¹ Usp. Hrvatski socijalni tjedan (5; 2011; Zagreb), *Kultura rada u Hrvatskoj. Peti hrvatski socijalni tjedan*: Josip Grbac: *Crkveni nauk o radu*, Zagreb, 2014., str. 88.

²² Ivan Pavao II., *Redemptor hominis*, br. 16.

²³ Isto, br. 16.

²⁴ Usp. *Laborem exercens*, br. 6.

²⁵ *Rerum novarum*, br. 16.

onim dobrim, lijepim i istinitim, također ne daje smisao. Za njega se smisao života svodi na stav koji čovjek ima prema krajnjoj ogorčenosti, stoga i patnja i trpljenje imaju smisao tek ukoliko ga čovjek sam odredi.²⁶ Čovjeka čini osobom to što je stvoren na *sliku Božju*, tj. on je subjektivno živo biće i kao takav je sposoban služiti se razumom i planirati te tražiti gdje se može ostvariti. U procesu rada, izgradnje on se ostvaruje kao osoba, doprinosi razvoju društva i tako omogućava drugim pojedincima da se ostvare i doprinesu društvu, zato rad nije puko izvršavanje određenih zadataka ili funkcija, već je to mjesto susreta čovjeka s čovjekom. Uvijek je postojala opasnost da se vrijednost ljudske osobe određuje prema vrsti posla kojeg određena osoba radi, međutim vrijednost ljudskog rada ne krije se u vrsti posla koji se obavlja, nego je ona u samoj osobi koja obavlja taj posao, dakle vrijednost se nalazi u subjektivnoj dimenziji rada, u čovjeku.

Cijeli taj proces čovjekova truda i podlaganja zemlje sebi odgovara onom Božjem nalogu samo ako se u tom procesu čovjek potvrđuje kao onaj koji vlada. M. – D. Chenu navodi nekoliko točaka gdje teologija može pronaći svoje nadahnuće: Rad treba spajati čovjeka i svijet, po Božjem nalogu, čovjek je „kovač vlastite evolucije kroz otkrića, obradu i oduhovljenja prirode“.²⁷ Govori o čovjeku kao složenoj stvarnosti duha i materije gdje izdizanje jedne supstance ne umanjuje drugu. Za njega je razum taj koji kroz rad sjedinjuje tehnička pomagala i čovjeka, prema tome nije rastavljen od kontemplacije. Kozmos ulazi u ekonomiju spasenja po čovjekovoj preobražajnoj sposobnosti, no ta eshatološka perspektiva ne ukida zemaljsku komponentu. Kao posljednju točku navodi događaj Utjelovljenja, događaj u kojem je Bog postao čovjekom i time sve što je stvoreno postaje prilika za milost. Prema M. – D. Chenu u ekonomiju milosti može se ući ljudskim djelom i počelom zajednice.²⁸ Shvaćanje rada kroz povijest se mijenjalo, tako je stari vijek sve poslove koji su zahtijevali fizičku snagu, rad ruku, smatrao nedostojnim slobodna čovjeka te je bio namijenjen robovima. No kršćanstvo mijenja tu percepciju rada, polazeći od evanđeoske poruke da je sam Bog, Isus Krist, najveći dio svog života proveo u tesarskoj radionici, samim time je uzdignuta i vrijednost rada kao takvoga, tj. da čovjekova vrijednost nije u vrsti rada koji obavlja nego je to osoba koja ga čini.²⁹ To nam progovara o tome da izvor dostojanstva ljudskog rada ne treba tražiti u objektu, tj. materiji rada, već u subjektu, odnosno čovjeku koji daje smisao svakom radu. Ovdje Ivan Pavao II. naglašava da je „prvi temelj vrednovanja rada sam čovjek, njegov subjekt“, te donosi zaključak etičke

²⁶ Usp. Viktor E. Frankl, *Život uvijek ima smisla*, Provincija franjevac trećoredaca, Zagreb, 2007., str. 76.

²⁷ Usp. M. – D. Chenu, *Teologija rada*, str. 20.

²⁸ Usp. Isto, str. 20.

²⁹ Usp. Ivan Pavao II., *Laborem exercens*, br. 6

naravi da „rad postoji radi čovjeka, a ne čovjek radi rada“.³⁰ Osim toga, čovjek svojim mučnim radom u jedinstvu s Isusom Kristom, surađuje u njegovu otkupiteljskom djelu, noseći tako svoj križ, pokazuje se Kristovim učenikom.³¹ Svaki od poslova se mora procjenjivati po mjeri dostojanstva same osobe koja radi; kad se podvuče crta, cilj samog rada ostaje čovjek. Crkva pokušava približiti radnika i poslodavca, tako da oni ne budu u međusobnom sukobu, već u slozi, jer je to naravni zakon i kada tako funkcioniraju, oni rađaju dobrim plodovima, stoga su potrebni jedni drugih kao što je kapital potreban rada i obrnuto.³²

1.1. Rad kao dar

Može li se rad promatrati kao dar? Iskustvo povijesti nam govori kako društvo nije cijnilo rad kao vrijednost, pogotovo ne manualni, dapače bježalo se od rada. To se moglo uočiti već i u antičkoj Grčkoj kod istaknutih filozofa Platona i Aristotela koji su naglašavali prvenstvo kontemplacije nad manualnim radom. *Propovjednik* nam kaže da je rad dar od Boga tako što je dao čovjeku bogatstvo koje je plod njegova rada (Prop 5,18). „Rad pripada izvornome čovjekovu stanju i prethodi njegovu padu; stoga nije ni kazna ni prokletstvo. On postaje muka i kazna zbog Adamova i Evina grijeha.“³³ Čemu u prilog govori i situacija u svijetu koju svakodnevno uočavamo oko sebe: niske plaće, nezaposlenost, nesigurnost radnoga mjesta, loš radni odnos poslodavca prema radnicima te radnika međusobno. Sve to uvelike utječe ne samo na zadovoljstvo poslom, nego i na zdravlje samoga radnika te njegov odnos sa samim sobom, obitelji i društvom u kojem se nalazi. „Rad je dobro sviju koje mora biti na raspolaganju svima koji su za njega sposobni.“³⁴ Kada vidimo rezultate istraživanja, koja su provedena, ne samo u Hrvatskoj nego i u svijetu, uočavamo da se rad promatra kao muka, trpljenje, kazna čovjeku za to što je živ, što je čovjek. Ali „rad je uzvišena djelatnost u kojoj čovjek može postići svoju puninu – jedina djelatnost u kojoj je većina ljudi, »masa«, nažalost, osuđena da postigne svoju puninu.“³⁵ Postoji opasnost „otuđenja čovjeka od čovjeka, a toliko čovjeka otuđi i od Boga i istovremeno od samoga sebe.“³⁶ S lakoćom možemo primijetiti kako moderno društvo te osjećaje još više pojačava poticajima na bezbrižan život u kojem se ne treba ništa raditi već

³⁰ Isto, br. 6.

³¹ Usp. *Katekizam Katoličke Crkve*, Glas Koncila-HBK, Zagreb, 2016., br. 2427.

³² Usp. Lav XIII., *Rerum novarum*, br. 15.

³³ Papinsko vijeće „*Iustitia et pax*“, Kompendij socijalnog nauka Crkve, br. 256.

³⁴ Isto, br. 288.

³⁵ M. – D. Chenu, *Teologija rada*, str. 38.

³⁶ Isto, str. 19.

samo uživati. S obzirom da je čovjek po naravi sklon traženju ugodnog i onoga što ga ispunjava, on s lakoćom izbjegava svaku odgovornost i težinu koju život sa sobom nosi, a upravo je život bez odgovornosti onaj najteži. Benedikt XVI. u enciklicki *Spe salvi* opominje nas kako je čovjek stvoren za velike stvari, odnosno za Boga,³⁷ svjestan opasnosti u koju čovjek može upasti, a to je da se zadovolji ovo zemnim stvarima.

U knjizi Postanka Bog stvara čovjeka i „postavi ga u edenski vrt da ga obrađuje i čuva“ (Post 2,15). To je prva zapovijed koju je Bog dao čovjeku, a vjerujući da je Bog dobar, znamo da ne može čovjeku zapovjediti da čini nešto mučno i teško. Međutim, promjena nastupa kada se čovjek ogriješi o Boga, kada pokaza svoj neposluš i htjede postati Bogom, tada Bog reče čovjeku: „Zemlja neka je zbog tebe prokleta: s trudom ćeš se od nje hraniti svega vijeka svog! (...) U znoju lica svoga kruh ćeš svoj jesti dokle se u zemlju ne vratiš“ (Post 3, 17.19). Prema tome, rad je prvotno stvoren da bude tu za čovjeka, sredstvo kojim će čovjek podložiti sebi zemlju i na njoj stvoriti bolje životne uvjete za sebe i bližnje. Time vidimo da je rad tu zbog čovjeka, a ne čovjek zbog rada; rad sam po sebi nema smisao, čovjek je taj koji radu daje smisao, premda rad ostavlja svoj trag i na čovjeku. Danas uočavamo veliki zaokret po tom pitanju, nažalost, svjesno ili ne svjesno čovjek postaje rob rada koji mu određuje ritam i stil života. Rad je postao čovjekov porok koji mu služi kao bijeg od realnosti, krutosti života, kao mjesto gdje se osjeća barem donekle ispunjenim, mirnim i zadovoljnim. To naročito ima veliki utjecaj na muškarce koji u svojoj biti imaju utkanu zadaću da budu odgovorni za nekoga, pod time mislim na obitelj. Istraživanja pokazuju kako oženjeni muškarci postižu daleko veće uspjehe u poslovnom životu, imaju veće dohotke, te su zdraviji.

Stoga se rad može promatrati kao dar u pravo u smislu da se čovjek kroz taj rad ostvaruje kao čovjek, prema tome rad nije čovjeku povjeren kao sredstvo mučenja već sredstvo samoostvarenja. Rad je čovjekovo dobro, premda je mučno dobro, *bonum arduum* što kaže sveti Toma Akvinski, ali je dobro koje izražava čovjekovu veličinu i dostojanstvo. „Jer njime, njime ne samo da preobražava prirodu, prilagođavajući je vlastitim potrebama, nego se i sam ostvaruje kao čovjek, pa čak u nekom smislu postaje i više čovjekom.“³⁸ Kroz povijest se radišnost promatralo kao vrlinu, uvijek je bilo pohvalno za nekoga reći da je radišan, da se trudi, Ivan Pavao II. ponovno naglašava tu krepost kao nešto što omogućuje čovjeku da bude više čovjek. „Rad časti Stvoriteljeve darove i primljene talente.“³⁹

³⁷ Benedikt XVI., *Enciklika 'Spe salvi'*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2008., br. 33.

³⁸ Ivan Pavao II., *Laborem exercens*, br. 9.

³⁹ *KKC* 2427.

1.2. Prava radnika

Često puta nismo svjesni da je čovjeku sve pruženo kao dar „da Gospodina Boga svoga hvali, da ga štuje, da mu služi i da tako spasi svoju dušu, a ostale stvari na zemlji stvorene su radi čovjeka, da mu budu od pomoći da postigne svrhu za koju je stvoren“⁴⁰ onda u svojoj grešnoj naravi počinjemo zloupotrebljavati te darove. Kao što sam već naveo, najveća zloupotreba rada događala se za vrijeme Drugog svjetskog rata u nacističkim logorima, a nastavlja se danas u zemljama Trećeg svijeta. Rad je tu korišten protiv čovjeka, gdje ga se tlači, eksploatira ljudski rad i sam radnik. Crkva naučava da se „prava radnika zasnivaju na naravi ljudske osobe i njezinom transcendentnom dostojanstvu.“⁴¹ Danas se to gleda kroz aspekte pravedne plaće, prava na odmor, radno okruženje koje ne ugrožava fizičko i mentalno zdravlje, te ne vrijeđaju njegove vrijednosti, da ne trpi nikakvo nasilje nad vlastitom savjesti ni dostojanstvom, pravo na mirovinu i osiguranje u starosti, bolesti i nesreća, pravo na okupljanje i udruživanje – sindikate. Valja istaknuti kako nas je o svemu tome opominjao papa Lav XIII. već 1891. godine u svojoj enciklici *Rerum novarum*.

Plaća

Najviši naglasak se stavlja na pravednu plaću koja je zakoniti plod rada⁴² i naravna nagrada za rad, no mnogi su, ili uskraćeni, ili im nije isplaćena u valjanom roku, ili je ispod svakog životnog standarda pod raznim izlikama poslodavaca. *Katekizam* ističe kako je „nepravda prema zaposlenom radniku“ grijeh koji vapi u nebo,⁴³ pri tome se poziva na ulomak iz Ponovljenog zakona i Jakovljevu poslanicu koji kažu kako vapaji njihovi dopiru do ušiju Gospodinovih (usp. Pnz 24, 14-15; Jak 5,4). No ne valja promatrati odnos poslodavca prema radniku samo kroz plaću, odnosno kao da bi poslodavac isplatom plaće ispunio svoju dužnost, jer tada njihov odnos ne bi bio potpun.⁴⁴ Njihov odnos nije isključivo poslovan, jer bi se time ugušila duhovna dimenzija rada, nestalo bi ljudskosti u tom odnosu i sve bi se promatralo kroz prizmu zarade – nestao bi čovjek. Zbog toga današnje firme organiziraju druženja, domjenke, zabave na kojima će se radnici bolje upoznati i zbližiti, kako se ne bi izgubila ta svijest, dok bi se pozornost svrnula na obostranu *pažnju, poštovanje i dobrohotnost*.⁴⁵ „Rad valja tako

⁴⁰ Ignacije Loyolski, *Duhovne vježbe*, Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove, Zagreb, 2013., br. 23.

⁴¹ Papinsko vijeće „*Iustitia et pax*“, Kompendij socijalnog nauka Crkve, br. 301.

⁴² *KKC* 2434.

⁴³ *KKC* 1876.

⁴⁴ Usp. Lav XIII., *Rerum novarum*, br. 34.

⁴⁵ Usp. Ivan XXIII., *Mater et Magistra*, br. 91.

nagrađivati da se čovjeku osiguraju sredstva za dostojno materijalno, društveno, kulturno i duhovno življenje svoje i svojih.“⁴⁶ Dakle, visina radnikove plaće valja biti tako uređena da omogućuje dostojanstven život njemu i njegovoj obitelji, te mu tako omogućiti da ima na raspolaganju sve ono što mu pripomaže u razvoju i usavršavanju vlastite osobe. Ona je uvjetovana s više čimbenika, te čimbenike treba promatrati s više gledišta poput potreba radnika i njegovog doprinosa u proizvodnji te njegove obitelji, veličine poduzeća i ekonomskom stanju društva, no pogrešno je rad procjenjivati samo po njegovim plodovima.⁴⁷ Papa Lav XIII. se poziva na biblijski redak „u znoju lica svoga kruh ćeš svoj jesti“ (Post 3,19) u kojem on vidi dvije dimenzije rada: prva je *osobna* pošto radna snaga pripada onomu tko je upotrebljava; a druga bi bila da je rad *nužan* za održavanje života.⁴⁸ Te dvije dimenzije su neodvojive zbog naravnog zakona za održanjem života, ali ne bilo kakvog, već života dostojna čovjeka. U tu dimenziju plaćanja država se ima pravo miješati ukoliko se radi na štetu bilo radnika bilo poslodavca. Kako na državu spada odgovornost i briga za materijalna dobra svakog pojedinca i društva, tako ona treba osigurati dovoljan broj radnih mjesta i pobrinuti se za sigurnost radnikove plaće. Da bi se društvo uredilo kako spada, ono se treba voditi višim idealima, a to su pravednost i ljubav koje jedine mogu nadvladati ljudsku egoističnu pokvarenost.⁴⁹ No ekonomsko blagostanje se prije svega gleda kroz način na koji pojedina država raspodjeljuje svoje prihode, dajući svakome koliko mu je potrebno za dostojanstven život u kojem će se moći ostvariti.

Štrajk

Ukoliko su radnici pokušali sva legalna i legitimna sredstva koja im stoje na raspolaganju za borbu za vlastite plaće i dostojanstvo, te sigurne radne uvjete, Crkva priznaje legitimnost štrajka kao neizbježno sredstvo. Štrajk se definira kao kolektivno i dogovoreno odbijanje radnika da obavljaju svoje poslove te time vrše pritisak na svoje poslodavce, državu, javnost kako bi ostvarili uvjete za koje se bore. Štrajk „postaje moralno neprihvatljiv kad je praćen nasiljem, ili ako mu se pridaju ciljevi koji nisu izravno povezani s uvjetima rada ili su protivni zajedničkom dobru.“⁵⁰ Za vrijeme obustave rada, ne pati samo poslodavac, već i proizvodnja o kojoj ovise njihove plaće, ovisi društvo u kojemu žive, te na kraju i trgovina. U radničkoj borbi za vlastita prava, od važnosti su sindikati koji su pravna predstavna tijela radnika u firmama i

⁴⁶ *Gaudium et spes*, br. 67.

⁴⁷ Usp. Pio XI., *Quadragesimo anno*, br. 69; 72-76.

⁴⁸ Usp. Lav XIII., *Rerum novarum*, br. 34.

⁴⁹ Usp. Pio XI., *Quadragesimo anno*, br. 89.

⁵⁰ *KKC* 2435.

državama, u njih se radnici udružuju kako bi zaštitili vlastita prava nasuprot poduzetnicima i vlasnicima. Prije su to bili cehovi, tj. udruženja obrtnika koji su bili od izuzetne važnosti ne samo za obrtnike nego i za cijelo društvo jer su se zauzimali i za njihove obitelji ukoliko se pojedinom obrtniku nešto dogodi. Danas su ta društva prilagođena novim potrebama koje moderno društvo sa sobom nosi, no nekoć nisu bila dobro organizirana pa je enciklika *Rerum novarum* donijela prijedloge kako bi ih valjalo organizirati.⁵¹ Njihova svrha je služenje općem dobru te su nužan element društvenog života upravo stoga jer se zauzimaju za najvažniji sloj društva zahvaljujući kojem cijela nacija živi. Sindikati nisu odraz 'klasne' strukture društva, kako piše Ivan Pavao II., njihovu 'borbu' valja shvatiti kao normalnu zauzetost 'za' pravedno dobro.⁵² Osim toga, njihova zadaća se sastoji i u tome da njihovim posredništvom radnici aktivno sudjeluju u upravi poduzeća, na prikladan način te tako organiziraju svoje radne uvjete i vlastite živote.⁵³ Nadalje, trebaju senzibilirati političku vlast i javnost za probleme s kojima se radnici susreću, no to im ne daje za pravo da se ponašaju poput političkih stranaka ili ulaziti u bliske odnose s njima jer će time izgubiti vlastito poslanje.

Uključenjem radnika u poslovanje poduzeća u kojima rade, kako navodi enciklika *Mater et Magistra*, treba imati za cilj da se „od poduzeća stvori savršena ljuska zajednica koje će svojim duhom prožimati odnose pojedinaca i njihove službe.“⁵⁴ Rad posjeduje univerzalnu dimenziju pošto se temelji na međuljudskim odnosima, no da bi se postigla pravednost u društvu potrebno je poštivati dostojanstvo ljudske osobe.⁵⁵ Država je dužna sa svoje strane brinuti o pravima radnika i poslodavaca, tj. zaštititi jedno drugo od međusobnog izrabljivanja. U tom procesu ona se treba služiti svojim zakonodavnim i izvršnim tijelima uvijek zadržavajući pogled na čovjeka i njegove potrebe, jer zahvaljujući radnicima država prosperira.

Odmor

Kao što smo već vidjeli, Bog je sedmoga dana otpočinio i zapovjedio da bude posvećen njemu, a to se najbolje odražava u provođenju zajedničkog vremena s obitelji. Taj odmor je jako važan i koliko god mnogi poslodavci daju radnicima jedan slobodan dan u tjednu, veliki dio radnika, pogotovo žena smatra kako to trebaju biti nedjelje. Žene su po tom pitanju na margini društva, jer žena nije samo osoba za sebe, već je prije svega nečija kćer, potom supruga

⁵¹ Usp. Lav XIII., *Rerum novarum*, br. 37-40.

⁵² Ivan Pavao II., *Laborem exercens*, br. 20.

⁵³ Usp. *Gaudium et spes*, br. 68.

⁵⁴ Ivan XXIII., *Mater et Magistra*, br. 91.

⁵⁵ Usp. KKC 1929.

jednog muža i majke svoje djece. Na njihovim leđima se najviše prelama radna nedjelja pošto je njihova uloga u obitelji neizostavna. Živimo u kapitalističkom društvu, koje je, na žalost, zaboravilo na čovjeka, prednost ima materija pred osobom, stoga je važno osvijestiti, ne samo poslodavcima, već i čitavom narodu i svijetu da je nedjelja dan za Gospodina, za obitelj. Problem nisu isključivo dio poslodavaca koji pati za brzom i velikom zaradom, već ima i radnika koji u novcu i profanosti današnjega svijeta pronalaze sigurnost. Nažalost, čujemo od brojnih pojedinaca kako žele raditi nedjeljom, kao glavni razlog se navodi dodatna zarada, potom nedostatak aktivnosti koje nisu vezane isključivo za trgovine, stoga se znaju čuti optužbe kako lijencine traže ne radne nedjelje. Tužno je vidjeti da je potrebno ovoliko vremena i muke da u većinski katoličkoj zemlji postoji potreba za udrugama i organizacijama koje će se zauzimati za neradne nedjelje kako bi one postale dan za obitelj. Na Međunarodnom danu obitelji, u Zagrebu su, 15. svibnja 2019. godine, predstavljeni rezultati ispitivanja javnog mijenja o ne radnoj nedjelji. Istraživanje je provedeno na tisuću punoljetnih ispitanika od kojih se velika većina, točnije 82,1% izjasnilo da žele slobodne nedjelje, dok je svega 15,3% bilo protiv.⁵⁶ Ti podaci nam jasno pokazuju čežnju Hrvatskog naroda da ima nedjelju slobodnu kako bi je proveli zajedno sa obitelji. Stoga se pitamo u čemu je problem? Nadležna tijela su se tek sada odlučila donijeti zakone kojima bi radnicima, a najviše ženama omogućili da se nedjelje provedu sa svojim najmilijima.

Obitelj

Obitelj je prva i najvažnija stanica društva, ona je prva životna škola u kojoj se učimo, ona nas oblikuje i priprema za život i sve što život sa sobom nosi. Upravo promatrajući roditelje djeca se uče radu, njegovoj vrijednosti i značenju za ljudski život, da bi svaki rad trebao biti služba ljubavi.⁵⁷ „Kako je dobro i kako je lijepo imati za koga raditi imati s kim raditi! Imati za koga i s kim živjeti!“⁵⁸ Roditeljska je dužnost da istinu služenja u ljubavi kroz rad nauče svoju djecu, to nije lagan zadatak i veliki je problem onim roditeljima koji rad shvaćaju kao nešto nužno za preživljavanje, a ne kao mogućnost upoznavanja sebe i razvijanja vlastitih potencijala. Ako je pojedinac unutar obitelji zatvoren u sebe, on je samoga sebe isključio iz obitelji, u njoj se nikada ne živi za samoga sebe već za drugoga, zato nam obitelji s velikim brojem djece daju predivno svjedočanstvo međuljudske otvorenosti i razumijevanja. Ta obitelj kroz susrete s

⁵⁶ Rezultati istraživanja su preuzeti sa službene stranice europske parlamentarke Marijane Petir <http://www.petir.eu/novosti/nedjelja-je-dan-za-obitelj-10102/10102.html> (Preuzeto: 09.10.2020.)

⁵⁷ Usp. Hrvatski socijalni tjedan (5; 2011; Zagreb), *Kultura rada u Hrvatskoj. Peti hrvatski socijalni tjedan*: Stjepan Lice, *Obiteljski život i uvođenje u kulturu rada*, Zagreb, 2014., str. 179.

⁵⁸ *Isto*,

bližnjima ima od samoga početka mogućnost samo upoznavanja i otkrivanja vlastitih potencijala, zvanja i zanimanja, ostvarivanje svake individue kao osobe. Sve obitelji povijesti imaju svoj uzor i primjer u svetoj Nazaretskoj obitelji, način na koji su se oni međusobno voljeli, poštivali, služili, radili jedni za druge. Ukoliko su supružnici složni i znaju kamo idu, koja je svrha i cilj njihova života, mogu tako urediti život da im svaka aktivnost pa i svaki rad bude mjesto zajedničkog susreta i iskazivanja ljubavi, mjesto gdje će se međusobno prepoznati i podržavati svakoga člana da ostvari vlastite potencijale. Posvećenost obitelji se iskazuje zauzetošću u radu, no i tu treba biti oprezan te pronaći ravnotežu između posla i obitelji jer oboje ima svoje zahtjeve koje valja ispuniti kako bi se napredovalo te jedno drugomu mogu postati prepreka umjesto podrška. Od osobite je važnosti međusobni dogovor supružnika kako bi obitelj, u ovom vremenu kada obujam posla raste do te mjere da nam želi oduzeti cijeli dna, mogla ostati na okupu te funkcionirati i znati da mogu računati na međusobnu pomoć. To nije lagan zadatak zahtijeva mnogo žrtve i truda, napuštanja vlastitih komotnosti i sebičnih želja, ali zauzvrat su plodovi obilati jer se stječe povjerenje i odnosi koje ni jedna sila ovoga svijeta ne može rastaviti.

1.3. Kontemplacija – dopuna radu

Premda se kroz povijest radila dioba čovjekove osobe na tijelo i dušu, kršćanstvo nije pravilo tu distinkciju, ne rastavlja čovjeka već ga promatra kao neraskidivo jedinstvo duše i tijela koje se međusobno prožima, a da pritom jedno ne dokida drugo. Tim putem je pošlo i suprotstavljanje rada i kontemplacije, gdje se kontemplaciju češće promatralo kao nešto što pripada višem sloju društva, dok je manualni rad spadao na najniže kaste društva, odnosno robove. No bilo je i obrnutih slučajeva kada se prednost davala fizičkom radu a omalovažavalo kontemplaciju, ali uvijek ima onih koji gledaju čovjeka kao cjelinu, da je on biće rada ali i kontemplacije. Crkva nam u *Katekizmu* opisuje molitvu kao „živ odnos djece Božje s njihovim neizmjerljivo dobrim Ocem, s njegovim Sinom Isusom Kristom i s Duhom Svetim.“⁵⁹ Chenu naglašava da je zbog tijela čovjek dio povijesti i vremenitosti te ulazi u zajednicu, a zbog duše tim trima postavkama daje duhovnu dimenziju koja je iznad determinizama materije. Ljudska osoba postoji upravo po *subitnom* jedinstvu tijela i duše.⁶⁰ Stoga možemo primijetiti da je već

⁵⁹ KKC 2565.

⁶⁰ M. – D. Chenu, *Teologija rada*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2008., str. 67.

sveti Benedikt u šestom stoljeću bio svjestan toga da rad i molitva idu zajedno – *ora et labora*. Upravo tu kršćanstvo preko benediktinskih monaha donosi novinu u pogledu motivacije na rad, jer čovjek ne bi trebao biti potaknut na rad zbog zemaljskih ambicija već da ta motivacija dolazi iz duhovne svijesti i odgovornosti.

Sveti Benedikt je bio svjestan da je „besposlica neprijatelj duše“, poznao je čovjekovu slabu narav, zato je u svome *Pravilu* uvijek nalagao da monah ne bude besposlen već da uvijek bude zauzet nekom djelatnošću: „Zato se sva braća moraju u određeno vrijeme baviti ručnim radom, a opet u određene sate božanskim čitanjem.“⁶¹ Benediktinska duhovnost je svjesna činjenice da ako čovjek želi postati novim čovjekom, zrelijim, sličnijim Bogu, čovjek se mora vratiti radu kroz poslušnost Bogu. Na tom tragu Crkva nas naučava kako se molitveni život sastoji u tome da budemo u stalnoj Božjoj prisutnosti, da zajedno s njime sve radimo.⁶² Kao važnu karakteristiku u monaškom načinu života ističe se poslušnost, odnosno krepost krotkosti kojom monah teži biti što bliže Bogu.⁶³ Dakle izgrađuje se odgovornost pred Bogom, jer će svaki od nas sati pred lice Gospodnje i položiti račun za sve što je činio za bližnjega.⁶⁴ Čak nam i *Talmud* govori kako je „lijepo proučavanje Zakona združeno s ručnim radom, jer tko se bavi i jednim i drugim, zaboravlja grijeh. Svako proučavanje Zakona odvojeno od ručnoga rada postaje prazno i potiče na grijeh.“⁶⁵

U radu sudjeluje čitav čovjek, sasvim je ne bitno kojim se poslom pojedinac bavi, on u taj posao unosi i svoj duh te tako svom djelu daje određenu vrijednost. „Potreban je unutarnji napor duha, pod vodstvom vjere, nade i ljubavi kako bi se radu konkretnog čovjeka uz pomoć tih sadržaja dao onaj smisao što ga ima u očima Božjim i po kojem se uključuje u djelo spasenja kao njegove druge potke i komponente posebno važne.“⁶⁶ Taj napor duha je nutarnja motivacija koja svoj izvor nema u zemaljskim dobrima, već u duhovnom razlog, a prvi od njih je da čovjek ispuni svoje su stvaralačko poslanje. Bog je čovjeku povjerio zemlju da je čuva i obrađuje, to nije jednokratni zadatak, to nije nešto što prestaje jednom kada dođe do neke razine, nego je to proces koji svakoga dana počinje ispočetka, a nastavlja se na ono prethodno. Trebamo biti svjesni da smo pozvani na savršenstvo (Mt 5, 48) i da neprestano trebamo težiti tom

⁶¹ *Pravilo sv. Benedikta 48,1*: https://samostan-cokovac.hr/images/articles/Pravilo_sv_Benedikta.pdf (Preuzeto: 12.10.2020.)

⁶² *KKC* 2565.

⁶³ Usp. Anna Maria Canopi, *Krotkost: lice monaha*, Benediktinska udruga Nard, Čokovac, 2011., str. 252-253.

⁶⁴ Usp. Hrvatski socijalni tjedan (5; 2011; Zagreb), *Kultura rada u Hrvatskoj. Peti hrvatski socijalni tjedan*: Ivan Bodrožić, *Duhovnost rada prema svetim ocima*, Zagreb, 2014., str. 174.

⁶⁵ Usp. *Abboth* 2,2, u: Alfio Marcello Buscemi, *San Paolo*, 28, u Hrvatski socijalni tjedan (5; 2011; Zagreb), *Kultura rada u Hrvatskoj. Peti hrvatski socijalni tjedan*: Darko Tepert, *Biblija i rad*, Zagreb, 2014., str. 195.

⁶⁶ Ivan Pavao II., *Laborem exercens*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2003., br. 24.

savršenstvu, ali isto tako ne smijemo sebi dopustiti da postanemo frustrirani činjenicom da nije na nama da dosegnemo to savršenstvo i da ga nikada nećemo dosegnuti, to savršenstvo je dar od Boga. Taj dar nam se objavljuje kroz molitvu, kroz osobni susret sa živim Kristom koji dovršava ono što smo mi započeli. No taj susret ne treba biti sveden isključivo na molitvu, već na Klement Aleksandrijski u *Stromatima* kaže: „Obraduj zemlju, kažemo mu, ako si seljak, ali spoznaj Boga dok obrađuješ zemlju; plovi, ti kojemu se sviđa plovidba, ali upoznaj nebeskog kormilara; spoznaja Boga zahvatila te je dok si bio u vojnoj službi: slušaj generala koji ti naređuje što je pravo.“⁶⁷ Kao što vidimo prema Klementu Aleksandrijskom, spoznaja Boga dotiče svakog pojedinca, bez obzira kojoj kasti pripadao ili koji posao radio, ne pripada isključivo intelektualcima. Poseban doprinos radu, pogotovo fizičkom dali su monasi koji su nadilazili tjelesnu dimenziju te ulazili u sferu duha, gdje im je rad poslužio kao medij kojim su prelazili u višu sferu; zato je, prema njima, rad više od fizičke djelatnosti, njime se duša uzdiže Bogu.

Isus kaže kako njegov *Otac stalno radi* (Iv 5,17), ali je i sedmoga dana odmarao, ne može se sve svesti da djelovanje vanjskih snaga, već se mora ostaviti prostora unutra za duhovnost rada. Svaki ljudski rad ima dioništvo u Božjem djelovanju, od najobičnijih kućanskih poslova, do rada na terenu ili u trgovinama, no isto tako udio ima i odmor, sam Bog je sedmog dana odmorio (Post 2,3). Odmor je kao i rad ljudska dužnost, jer i odmaranjem, čovjek vrši volju Božju i biva njegovom slikom u svijetu, ta to nam zapovijeda i u *Dekalogu* (Izl 20,8-11; Pnz 5,1-21). Međutim, taj dan nije samo dan odmora, već je taj dan *počinak posvećen Gospodinu* (Izl 20,10); na taj dan čovjek napušta ovo profano, prolazno, te se vraća Bogu. „Omogućuje čovjeku da se sjeti i ponovno doživi djela Božja, da se sam prepozna kao njegovo djelo i tako zahvaljuje za vlastiti život i vlastito supostojanje u njemu koji je njegov tvorac.“⁶⁸ Odmorom čovjek odmara sebe od materijalnog i posla, ali kontemplacija je ta koja mu pomaže da se odvoji od svojih zamisli i predrasuda kako bi nastala praznina koju može ispuniti samo Bog. Iako mnoge religije svijeta poznaju kontemplaciju, samo kršćanstvo ima takav oblik kontemplacije koji ga dovodi u odnos s transcendentnim koje se nalazi u njemu po sakramentima koje nam je Krist ostavio. Kontemplaciju se promatra kao susret s ljubljenom osobom, kao posjedovanje ljubljenoga u intuitivnoj spoznaji, koja ima svog pokretača u volji

⁶⁷ Klement Aleksandrijski, *Protreptik*, 100, 4, u: *Sources Chertiennes 2*, Clement d' Alexandrie. Le Protreptiques, Claude Mondesert (ur.), Paris, 1949., navedeno prema: Hrvatski socijalni tjedan (5; 2011; Zagreb), *Kultura rada u Hrvatskoj. Peti hrvatski socijalni tjedan*: Ivan Bodrožić, *Duhovnost rada prema crkvenim ocima*, str. 173.

⁶⁸ Papinsko vijeće „*Iustitia et pax*“, Kompendij socijalnog nauka Crkve, br. 258.

koja žudi za tom osobom, a savršenstvo je da božanska istina bude ljubljena.⁶⁹ Valja naglasiti da kontemplacija, tj. susret sa živim Bog, preobražava čovjekovu svijest, čovjekov pogled na samoga sebe, bližnje i svijet, u njemu se od jednom pobuđuje divljenje i sve stvoreno mu služi kako bi došao bliže Stvoritelju.⁷⁰ Kao najveći duhovni plod rada, profesorica Knežić, vidi ljubav koja se realizira upravo kroz žrtvu i samoodricanje radnika na korist sebe, svoje obitelji, domovine i čitavog čovječanstva.⁷¹

Premda su na kontemplativni način molitve svi ljudi pozvani, ipak nisu svi u mogućnosti to i ostvariti zbog svojih svakodnevnih obaveza i poslova koje moraju raditi kako bi uzdržavali sebe i svoje najmilije. Zbog toga nitko nije manje vrijedan pred Gospodinom, jer „Bog ne gleda kao što gleda čovjek: čovjek gleda na oči, a Jahve gleda što je u srcu.“ (1 Sam 16,7) Rad je mjesto susreta čovjeka s čovjekom, ali i čovjeka s Bogom, tako da možemo govoriti o posvećivanju svakodnevnice kroz rad, kao što nas je tomu poučavao sv. Josemaria Escriva. Svi smo mi različiti, svakome od nas Gospodin Bog dao je različite sposobnosti, talente i mogućnosti, stoga nije nužno da ga svatko proslavlja na isti način, već da se Bogu služi i da ga se ljubi na onaj način, na onom mjestu i u onom trenutku kojem se svaki pojedinac nalazi.

1.4. Rad je mjesto susreta

Nije tajna da je čovjek biće odnosa, ali jest otajstvo i kao takav potreban je dijaloga, druženja, bilo kakve aktivnosti s drugim. U tom susretu s drugim, čovjek ne samo da susreće drugoga, već susreće i samoga sebe, o tome nam svjedoči knjiga Postanka u kojoj čovjek kaže: „Gle, evo kosti od mojih kostiju, mesa od mesa mojega!“ (Post 2,23). Tu činjenicu nam također potvrđuju i druge humanističke znanosti poput filozofije, psihologije, pa čak i medicine, koji uvijek potiču ljude da se druže, razgovaraju, dijele svoje životne radosti i brige jedni s drugima. Tim otvaranjem i razotkrivanjem sebe drugome čovjek ulazi u odnos te stvara sve veću i dublju povezanost s drugim. Nema odnosa bez međusobnog darivanja, odnos je sam po sebi smisao i u njega se ulazi da mu se darujemo, ne očekujući ništa zauzvrat. Svaki odnos zahtijeva određeno odricanje, žrtvu a to je u prvom vrijeme koje darujemo drugome kako bismo ga bolje upoznali. Svi međuljudski odnosi imaju svoje polazište u Božjem trojstvenom odnosu, Bog je sam u sebi

⁶⁹ Usp. Ivana Knežić, Rad i kontemplacija — put i cilj čovjekova samoostvarenja, u: *Obnovljeni život*, 70 (2015.) 1, str. 115-126.

⁷⁰ Usp. Ignacije Loyolski, *Duhovne vježbe*, br. 23.

⁷¹ Usp. I. Knežić, Rad i kontemplacija — put i cilj čovjekova samoostvarenja, str. 121, bilješka 31.

odnos Oca, Sina i Duha Svetoga. „Bog je besmrtnost kao događanje odnosa trojstvene ljubavi i zbog toga je on život.“⁷²

Susret čovjeka s Bogom

S obzirom da je Bog sama ljubav koja za uzrok ima odnos, on to nije želio zadržati za sebe, već podijeliti s čovjekom, s kojim, za razliku od svih drugih bića Bog ima jedinstveni odnos. Čovjek je stvoren iz ljubavi, i on jedino stvorenje i biće koje je Bog htio poradi njega samoga i čovjek ne može pronaći sebe osim po potpunom sebedarju drugima.⁷³ Čovjek je Božji suradnik u stvaranju svijeta, tu čovjek kroz rad kao i kroz molitvu prilazi Bogu, što vidimo u knjizi Postanka gdje Bog razgovara s čovjekom i daje mu napatke. Bog se obraća čovjeku kroz sve stvoreno i kroz rad, isto tako se čovjek izražava kroz svoj rad i djela što ih učini svojim rukama i razumom. Kako je Bog stvorio svijet zbog čovjeka, da njime gospodari, tako je u svaki komadić svijeta ostavio nešto božanskoga kako bi čovjek uvijek imao pristup svome Stvoritelju. Stvarajući čovjeka, Bog je u njega usadio neutaživu žeđ za beskonačnim, za transcendentnim, za ljubavlju, a to uočava svaki čovjek ako imalo zaviri u svoju nutrinu. To nam je predivno izrazio poznati pjesnik Petar Preradović ovim stihovima: „Ljudskom srcu uvijek nešto treba, Zadovoljno nikad posve nije: Čim željenog cilja se dovreba, Opet iz njeg sto mu želja klije.“⁷⁴ To je životno traganje za smislom za ostvarenjem vlastitoga života, na jedan sasvim konkretan način dio tog ispunjenja se događa kroz rad. U čovjekovom obrađivanju zemlje i sirovina koje pronalazi u njoj on se susreće sa svojom poviješću i u tom komadiću susreće svoga Stvoritelja, „jer nas je stvorio za sebe, i nemirno je srce naše dok se ne smiri u tebi.“⁷⁵ Stoga je uređenje životnog prostora, prirode, stvaranje kulture, čovjekov odgovor Bogu, jer ukoliko čovjek ne bi oblikovao svoje okruženje, ne bi odgovorio na Božji poziv i zapovijed da vlada zemljom (usp. Post 1,28). Čovjek uistinu pruža Bogu najbolji odgovor onda kada stvara za sebe i bližnjega, no na poseban način čovjek odgovara Bogu onda kada svojim znanjem i umijećem gradi crkve, katedrale i bazilike koje mu pomažu da susretne svoga Stvoritelja. Iako je sve darovano čovjeku, možemo reći da je to čovjekov dar Bogu, kao mjesto koje se bitno razlikuje od svih drugih posjeduje vlastitu poruku i simboliku što omogućuju umjetnička djela.

Vjerujemo da je čovjek u svojim stvaralačkim djelima vođen Duhom Svetim, jer u njemu postoji čežnja za onim što je dobro, lijepo i istinito, želja da sebi i bližnjima omogući

⁷² Joseph Ratzinger, *Eshatologija - smrt i vječni život*, Verbum, Split, 2016., str. 153.

⁷³ Usp. *Gaudium et spes*, br. 24.

⁷⁴ Petar Preradović, *Izabrane pjesme, Ljudsko srce*, Matica hrvatska, Virovitica, 1996., str. 29.

⁷⁵ Sv. Augustin, *Ispovijesti*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1973., str. 7.

bolji i kvalitetniji život. „Čovjek odvojen od Boga postaje i sebi i drugima užas jer uzajamni odnosi među ljudima neizostavno zahtijevaju pravilan stav čovjekove savjesti prema Bogu, izvoru svake istine, pravde i ljubavi.“⁷⁶ Dopustite mi da parafraziram: kada je čovjek u miru s Bogom, onda je u miru sam sa sobom i s drugima. Uvijek je pred čovjekom mogućnost da u svojoj grešnoj naravi donese pogrešnu odluku, što nije problem ukoliko je to učinjeno nehotice, problem nastaje kada čovjek svjesno i voljno nastupa protiv Boga i bližnjega. Odnos čovjeka i Boga najbolje se vidi kroz odnos čovjeka s čovjekom, na način na koji se čovjek ophodi prema drugom čovjeku, na isti se način ophodi i prema samomu Bogu. To nam je jasno dano do znanja u Prvoj Ivanovoj poslanici 4,20: „Jer tko ne ljubi svoga brata kojega vidi, Boga kojega ne vidi ne može ljubiti.“ Bog uvijek iznova radi iskorak prema čovjeku, vrhunac toga jest njegovo utjelovljenje i naučavanje da ljubimo Boga svim svojim bićem i bližnjega kao samoga sebe (usp. Iv 3,16; Mt 22,34-39). Stoga odnos, susret čovjeka s Bogom i odnos samoga čovjeka prema Bogu valja promatrati kroz prizmu odnosa čovjeka s čovjekom, krenuvši od vlastite obitelji potom prema prijateljima i slučajnim prolaznicima. Ipak čovjek nije izoliran i ne ide sam pred Boga, nego zajedno s drugim, tako da njegov dijalog s Bogom ide kroz odnose s drugima. Čovjek kao slika Božja nosi u sebi klicu trojstvenog odnosa kojeg on uspostavlja s bližnjim, zato i „ljudska ljubav posjeduje sjaj otajstva vječnosti.“⁷⁷

Susret čovjeka s čovjekom

Čovjek je socijalno biće i kao takav ne može sam živjeti, jer je samoća pakao za čovjeka, stoga čovjek ne može sam ni raditi. Već sam Bog primjećuje da nije dobro da čovjek bude sam (Post 2,18), da se ne može sam služiti svim resursima koje mu priroda nudi. Sveto pismo nam od samih početaka govori kako čovjek, odnosno muškarac, ne može sam izvršavati zapovijed koju mu je Bog dao, stoga mu stvara pomoćnicu - ženu (usp. Post 2,21-23). Današnje tehničke mogućnosti omogućuju čovjeku još bolju povezanost nego ikada prije, čovjek više nije ograničen na svoje okruženje već ga proširuje do svih krajeva zemlje. Pastoralna konstitucija *Gaudium et spes* vidi međusobnu ovisnost razvoja ljudske osobe i samoga društva, kroz uzajamne usluge i dijaloge dobiva mogućnost da prepozna i odgovori na vlastiti poziv.⁷⁸ Dakle rad posjeduje i socijalnu dimenziju, pošto se isprepliće s radom drugih, te tako *raditi s drugima* zapravo znači *raditi za druge*.⁷⁹ U tom radu s drugima čovjek se susreće sa osobnim naporima,

⁷⁶ Ivan XXIII., *Mater et Magistra*, br. 215.

⁷⁷ J. Ratzinger, *Eshatologija - smrt i vječni život*, str. 153.

⁷⁸ Usp. *Gaudium et spes*, 1986., br. 25.

⁷⁹ Usp. Papinsko vijeće „*Iustitia et pax*“, Kompendij socijalnog nauka Crkve, br. 273.

brojnim napetostima, sukobima i krizama koje remete društveni život. Rad je tu za čovjeka i on ne valja ukoliko ne pridonosi čovjeku i njegovoj zajednici, M. – D. Chenu zaključuje da je *rad počelo ljudske zajednice*.⁸⁰

Sveti Benedikt u svom *Pravilu* nalaže kako obavljanje svake dužnosti u samostanu kao bit ima služenje Gospodinu kroz braću u poniznosti i ljubavi, jer je to sveta dužnost. Tu dužnost započinju i završavaju⁸¹ pranjem nogu izgovarajući psalmistovu molitvu: „Bože, u pomoć mi priteci; Gospodine, pohiti da mi pomogneš“ (Ps 70,2), a završava zahvaljujući: „Blagoslovljen si, Gospodine Bože, jer si mi pomogao i utješio me“ (usp. Dan 3,52; Ps 86,27).⁸² Dakle sveti Benedikt zna i uči braću da je služenje čovjeku u ljubavi, ujedno i služenje Bogu. Postajući svjestan zajedničke koristi rada i njegovih plodova, te stavljanjem tih plodova na korist čitave zajednice, događa se napredak društva i podruštvovljavlanje koje oslobađa ljudski um. Za razliku od drugih bića, samo je čovjek sposoban raditi, zato ga rad označava kao osobu koja djeluje, ne samo za sebe nego i za zajednicu. Ta svijest čovjeka svrstava u određenu skupinu ljudi u kojoj se on prepoznaje te joj doprinosi, tu se može govoriti o duši svake posebne zajednice koja je pounutarnjenjem zajedničkog dobra stvarala snagu koja ih je organizirala, nadahnjivala njihov rast i napredak u slobodi. U potrazi za novim načinima kako bi se povećala proizvodnja, otkrili su se ljudski čimbenici rada poput međusobne povezanosti na poslu, radnikovi svjetonazori i moralne vrednote. Što je uputilo na to da se radnike integrira u poduzeće koje je uređeno poput zajednice, time se utjecalo na njihovu svijest te su radnici aktivnije sudjelovali ne samo u radu već i u aktivnostima vezanim za firmu. Jer se osobe ispunjavaju samo kroz odnos s drugima, jedino u zajedništvu s drugima pronalaze putove svoje kobi.⁸³ Radom, čovjek ulazi u dvostruku baštinu: onoga što mu je darovano u prirodi te baštinu onoga što su napravili drugi prije njega, tako da radeći, on ulazi u rad drugih.⁸⁴ Radeći, on se povezuje s bližnjim, nalazi svoj identitet s određenom skupinom, odnosno narodom u kojem živi, tim kolektivom postaje svjestan da ne radi samo za sebe i svoju obitelj već za cijeli svoj narod. Profesorica Knežić se tu osvrće na Ivan Pavla II. koji u svojoj enciklici piše da čovjek radom ulazi u baštinu rada drugih. Rad nije moguć u izolaciji, nego uvijek pretpostavlja druge, jer u njemu čovjek prima i daje, ne samo materijalna nego i duhovna dobra.⁸⁵ „Dijalog među

⁸⁰ M. – D. Chenu, *Teologija rada*, str. 38.

⁸¹ *Pravilo sv. Benedikta*, 35: https://samostan-cokovac.hr/images/articles/Pravilo_sv_Benedikta.pdf (Preuzeto: 12.10.2020.)

⁸² Usp. A. M. Canopi, *Krotkost: lice monaha*, str. 175-181.

⁸³ Usp. M. – D. Chenu, *Teologija rada*, str. 66.

⁸⁴ Ivan Pavao II., *Laborem exercens*, br. 13.

⁸⁵ Usp. I. Knežić, *Rad i kontemplacija — put i cilj čovjekova samoostvarenja*, str. 121, bilješka 31.

ljudima zadobiva obilježje vječnosti time što je u *communio sanctorum* (zajedništvo svetih) uvučen u dijalog samoga Trojstva. Zbog toga je zajedništvo svetih mjesto gdje se čovjeku otvara vječnost. Vječni život ne izolira čovjeka, nego ga izvodi iz izoliranosti i uvodi u pravo jedinstvo s njegovom braćom i sa svim Božjim stvorenjima.⁸⁶ Dakle, ako ćemo govoriti o paklu u ovom ili sljedećem životu, zaključujemo da je pakao zapravo čovjekova odvojenost od bližnjih, jer ima potrebu utažiti svoju čežnju da ljubi i bude ljubljen, da bude s nekim tko će ga ljubiti onako kako doista treba.

Sjetimo li se da je Ivan Pavao II. bio glavni zagovornik kulture života, vidimo jasno kako je rad usmjerio prema skrbi za materijalnu dobrobit obitelji i njen odgoj. Čovjek nikada ne radi isključivo za sebe, u njegov posao su uvijek uključene njegove radne kolege, ali prije njih njegova obitelj. Rad omogućuje zasnivanje obitelji, jer obitelj od nečega mora živjeti, tako da osim toga, on posjeduje i odgojni karakter unutar obitelji, što je *prirodno pravo čovjeka i njegov poziv*.⁸⁷ Prema obitelji se treba oblikovati društveno-etički poredak, firme i država trebaju promicati takvu politiku koje će osigurati obiteljima zaposlenje jer ona je prva domaća škola rada, ona je jezgra društva te omogućuje rad.⁸⁸ Naime ovdje se radi o promicanju općeg dobra koje za cilj ima razvitak društva i dobro svake osobe, taj poredak treba neprestance razvijati kroz omogućavanje dostojanstvenog života, posla, slobodan izbor zvanja, obrazovanje, dobar glas, itd.⁸⁹ U svemu tomu se očituje međusobna ovisnost ljudi jednih o drugima te njihova čežnja za većim dobrom. Dužni smo voditi brigu jedni o drugima uvijek imajući u srcu Božansku ljubav, te se voditi prirodnim zakonima pomoću kojih je vlada dužna provoditi uređenje društva. Društvo se uređuje krenuvši od svakog pojedinca koji teži k vlastitoj izgradnji i traži dobro za brata svoga koji mu je povjeren, no često puta živimo poput Kajina koji odgovora s prijezirom odgovara Bogu „Zar sam ja čuvar brata svoga?“ (Post 4,9). Stoga nam je na tom putu razumijevanja drugoga od izrazite važnosti dijalog koji sadrži istinsku brigu za drugoga, pa bio to svakidašnji dijalog s našim ukućanima ili među političarima koji vode narod.⁹⁰ O dijalogu bi se moglo pisati na dugo i široko, no ovdje želim istaknuti da se bez iskrenog dijaloga, u kojem se sudjeluje na način da *cor ad cor loquitur – srce govori srcu*,⁹¹

⁸⁶ J. Ratzinger, *Eshatologija - smrt i vječni život*, str. 154.

⁸⁷ Usp. Papinsko vijeće „*Iustitia et pax*“, Kompendij socijalnog nauka Crkve, br. 294.

⁸⁸ Usp. Ivan Pavao II., *Laborem exercens*, br. 10; Usp. Ivan Pavao II., *Enciklika Centesimus annus*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2001., br. 37.

⁸⁹ Usp. *Gaudium et spes*, br. 26.

⁹⁰ Usp. Gabriel Jaramillo - Orlando Solano, Contributions Of Cordial Dialogue To Fundamental Theology, u: *International Journal of Humanities nad Social Science Invention*, 7 (2018.) 8, str. 8-19.

⁹¹ Geslo kardinala J. H. Newmana; vidi na: https://hr.wikipedia.org/wiki/John_Henry_Newman (preuzeto: 20. 09. 2020.)

društvo ne može krenuti naprijed u jer ako postoji imalo prijetvornosti u srcu, udaljavamo se od opće dobrobiti.

2. Opus Dei

Kada čujemo za pojam *Opus Dei* svi smo pomalo skeptični i s oprezom pristupamo toj temi, a nismo prvi koji tako rade. U Crkvi postoji mnogo simpatizera, ali i onih koji mu pristupaju s negativnom konotacijom. Dok određene skupine u *Opusu Dei* doista vide djelo Božje, drugi ga promatraju kao „katoličku masoneriju“, u kojoj nema mjesta za Boga već se želi doći na vlast i moć. Bilo kako bilo, mišljenje je podijeljeno i moja nakana nije baviti se tom problematikom već samo pokušati dati uvid u udruženje koje je ostavilo dubok trag u novijoj povijesti Crkve. Mnogi su pokušavali donijeti objektivan odgovor na ove dvojbe, među njima i don Živan Bezić. On u svome članku „Opus Dei“ nastoji dati objektivan odgovor, ističući kako je *Opus Dei* „nanovo istaknuo i potvrdio ideal kršćanske svetosti. Apostolat je priznao i postavio u svom radu kao prvu kršćansku dužnost.“⁹² Pri tome ne zaboravlja istaknuti i slabu, ljudsku narav članova udruženja, koja postoji kao i u svakoj drugoj instituciji.

U Katoličkoj Crkvi postoje mnogi redovi, družbe, instituti, ali Bog je uvijek nadahnjivao nove pa tako i *Opus Dei*. Prema kanonskom pravu on spada u *osobnu prelaturu* koja se većinski sastoji od laika koji žele postići savršenstvo, odnosno svetost živeći svakodnevnim životom radeći svoje svakodnevne poslove u svijetu.⁹³ To je novost u Crkvi pošto su do sada, svi koji su težili kršćanskom savršenstvu postajali svećenicima ili redovnicima i redovnicama, danas postoji svijest da je to savršenstvo moguće postići i u sekularnom načinu života. Zato utemeljitelj *Opusa Dei*, sveti Josemaría Escrivá ističe da je jedini cilj *Opusa Dei* „da uvijek bude muškaraca i žena svih rasa i društvenih uvjeta koji nastoje ljubiti Boga i služiti Njemu i ljudima preko svog svakodnevnog rada usred stvarnosti i interesa svijeta.“⁹⁴ Drugi autori primjećuju univerzalni poziv na svetost svih krštenih kao glavno poslanje *Opusa*.⁹⁵

⁹² Živan Bezić, *Opus Dei, Crkva u svijetu*, 5 (1970.) 1, str. 34.

⁹³ Vidi: Zakonik kanonskog prava (Codex Iuris Canonici), Glas koncila, Zagreb, 1996., kan. 294-297.

⁹⁴ *Razgovori s Josemarijom Escrivom*; Naklada sv. Antuna, Zagreb, 2015., br. 10.

⁹⁵ Przemysław Piątkowski, The Spiritual Status of Work in Opus Dei, *Journal of Management, Spirituality & Religion*, 4 (2007.) 4, str. 421.; na: <https://doi.org/10.1080/14766080709518676> (u vlastitom prijevodu) (Preuzeto: 15. 01. 2021.)

2.1. Sveti Josemaría Escrivá

Pojedini autori biografija život svetog Josemaríe opisuju riječima iz Ivanova Evanđelja: „kao što si ti, Oče, u meni i ja u tebi“ (Iv 17,21), želeći naglasiti njegovu čežnju da bude blizak Kristu te da poput njega izvrši volju Očevu.⁹⁶ Na istoku Španjolske živjela je pobožna kršćanska obitelj koja je imala petero djece, no jedno dijete se uvijek isticalo posebnom vedrinom. Josemaría Escrivá de Balaguer y Alba rođen je 9. siječnja 1902. u Barbastru od oca Joséa i majke Dolores Albás. Njih dvoje svoje petero djece nisu odgajali grubošću, već primjerom življenja kršćanskog života. Tako je otac neumorno radio kao trgovac te se sa svom blagošću, ljubaznošću i poniznošću odnosio prema svojoj ženi i djeci, dok je majka uvijek nešto radila te je u svojim kućanskim poslovima koristila svaku prigodu da djecu pouči kršćanskoj pobožnosti.⁹⁷ Sam je Utemeljitelj više puta govorio o ljubavi svojih roditelja koji se nisu svađali, niti iskazivali nježnosti pred vlastitom djecom, već su bili čedni.⁹⁸ Obiteljska ljubav mu je do kraja života bila pred očima te je postala primjerom ljubavi koju je želio postići u *Opusu Dei*, pošto je i samu prelaturu promatrao kao obitelj prema kojoj se odnosio kao otac.

Djetinjstvo mu je bilo obilježeno smrću triju mlađih sestara, tako je prvo preminula najmlađa sestra Rosario 1910., dvije godine poslije Dolores (Lolita), a potom i Asunción 1913. Smrti sestara su ga strašno pogodile što je ostavilo dubok trag na njemu, stoga je izjavio kako je on sljedeće godine na redu, na što ga je majka smirivala odgovorom da je prikazan Djevici i da će ga ona čuvati. Razlog tomu jest taj što je u dobi od dvije godine bio u smrtnoj opasnosti, najvjerojatnije zbog epilepsije te se majka zavjetovala, ukoliko preživi da će ga odvesti u Torreciudad, poznato Aragonsko svetište u kojem se štivala Gospa od anđela.⁹⁹ Isto tako jednom je prilikom srušio kulu od karata koju je gradio te rekao da „tako i Bog postupava s ljudima, gradiš dvorac i, kad je gotovo dovršen, sruši ga.“¹⁰⁰ Te iste godine uslijedile su gospodarske poteškoće zbog čega se očevo poduzeće našlo pred bankrotom pa su se 1914. preselili u Logroño gdje su iznova započeli život. Naime, uvijek je isticao očevu hrabrost da u četrdesetosmoj godini života, nakon smrti tri kćeri, krene ponovno s nule ostajući pri tome

⁹⁶ Usp. Miguel Dolz, *Sveti Josemaría Escrivá*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2005., str. 11.

⁹⁷ Usp. Salvador Bernal, *Bilješke o životu Utemeljitelja Opusa Dei*, Naklada sv. Antuna, Zagreb, 2015., str. 17.

⁹⁸ Usp. S. Bernal, *Bilješke o životu Utemeljitelja Opusa Dei*, str. 31.

⁹⁹ Usp. M. Dolz, *Sveti Josemaría Escrivá*, str. 12.

¹⁰⁰ S. Bernal, *Bilješke o životu Utemeljitelja Opusa Dei*, str. 23.

ponizan i čovjek od povjerenja. Josemaría i starija sestra Carmen uspješno su završili školsku godinu pored primjera duhovno snažnih roditelja koji su se pokazali snalažljivima u teškim životnim situacijama. Ovo iskustvo će mu biti od velike pomoći kasnije za vrijeme građanskog rata u Španjolskoj kada se Katolička Crkva našla pred napadima antiklerikalnih pokreta, te za vrijeme Drugog svjetskog rata.

U privatnim spisima je uvijek stavljao naglasak na susrete s ljudima koji su za njega uvijek krili svojevrsnu dubinu, kroz te susrete prepoznavao je Božje doticaje u vlastitome srcu. Jedan događaj je bio prekretnica u njegovu životu ili, bolje rečeno, nova stranica od koje je svoj život odlučio predati Bogu. Bilo je to jedne zime kada je u snijegu vidio tragove stopa karmelićanina koji je hodao bos u ime Božje ljubavi. Tim iskustvom u njemu se budi pitanje što on može ponuditi Gospodinu, ne zbog emocionalnih poriva, već zbog duboke težnje da se sjedini s Kristom, od tog trenutka je počeo svakodnevno ići na svetu Misu i redovno moliti. Nakon izvjesnog vremena odlučuje se zaređiti, no kada je to priopćio svome ocu, on mu je sa suzama u očima poručio da posjeti jednog svećenika koji će mu pomoći da u istinu razazna Božju volju. Svoj studij teologije započinje 1918. godine kao vanjski student u Logroñu, potom se 1920. useljava u sjemenište svetog Karla u Zaragozi gdje nastavlja studij na Papinskom sveučilištu svetog Braulija.¹⁰¹ Dvije godine nakon toga nadbiskup Zaragoze, kardinal Juan Soldevilla y Romero, povjerava mu službu nadzornika sjemeništa, dok 1923. počinje studirati pravo na Građanskom fakultetu u Zaragozi kako bi na taj način ostvario očevu želju. Prema sjećanju njegovih školskih kolega bio je tih, obziran mladić čije veselje nije bilo bučno nego intimno, istinsko i blagotvorno te je prelazilo na druge.¹⁰² Za svećenika je zaređen 28. ožujka 1925. u kapeli sjemeništa, zatim je nakon dva dana slavio mladu Misu u bazilici Gospe od Pilar, za dušu pokojnoga oca, na kojoj su sudjelovali njegova majka i sestra te nekoliko prijatelja.¹⁰³ Susret s Ciganinom na samrti poučio ga je pokajanju koje je ovaj imao zbog grešnog načina življenja, naime pokajnik je vikao: „Ovim nečistim ustima ne mogu poljubiti Gospodina.“¹⁰⁴ Svoje svećenstvo je živio kao služenje svim dušama, bez razlike, uvijek ljubeći i mlade i stare, siromašne i bogate, bolesne i djecu, poznavati ih kao što pastir poznaje svoje ovce.¹⁰⁵

Dok je u listopadu 1928. boravio u Madridu, za vrijeme molitve pregledavajući svoje duhovne bilješke Bog mu je očitovao da od njega traži osnivanje Opusa Dei, nije bio miran dok

¹⁰¹ Usp. M. Dolz, *Sveti Josemaría Escrivá*, str. 20.

¹⁰² Usp. S. Bernal, *Bilješke o životu Utemeljitelja Opusa Dei*, str. 28.

¹⁰³ Usp. M. Dolz, *Sveti Josemaría Escrivá*, str. 22.

¹⁰⁴ *Isto*, str. 25.

¹⁰⁵ Usp. *Isto*, str. 27.

nije počeo raditi na tome, a u samome početku nedostajalo mu je dobre volje.¹⁰⁶ Njegovao je veliku želju za pisanjem knjiga punih žara i života koje bi zapalile svijet, no smatrao je da nije dovoljno krepostan i obrazovan za takav poduhvat. Štoviše nakon šest godina od tih bilješki, 1934. izlazi knjižica pod nazivom *Duhovna razmatranja*, koja je u kasnijim izdanjima preimenovana u *Put*. Namijenjena je mladima, studentima, stručnjacima, radnicima, svima koji su težili tomu da vode autentičan kršćanski život koji proizlazi iz dubokog osobnog odnosa s Bogom.¹⁰⁷

U razdoblju od 1936. do 1939. u Španjolskoj je buktio građanski rad u kojem su, među ostalim, antiklerikalne strane ustale protiv Katoličke Crkve te tako redom palili i uništavali sve njene ustanove te ubijali vjernike, a osobito svećenike. Pod silom prilika i sveti Josemaría se skrivao kod prijatelja i u honduraškom konzulatu, mada je i dalje imao na pameti pripadnike *Opusa Dei* i mnoge druge vjernike koje je ohrabrivao i tješio svojim pismima. Razvoj građanskog rata natjerao ga je na bijeg preko Pirineja u Andoru i Francusku. Konačno se je smjestio u grad Burgosu. Ondje je također napredovao u apostolatu, no ipak je bio srcem punim ljubavi prema svima onima koji su ostali u Madridu te je naknadno uspio stupiti s njima u kontakt.

Trudeći se u širenju *Opusa Dei*, ljudi su u njemu prepoznavali sveca svoga vremena te su svi hrlili k njemu da čuju njegovu pouku o susretu s Bogom u njihovoj običnoj svakodnevici. Nije ostao nezapažen ni među klerom, stoga su ga biskupi iz svih dijelova Španjolske, ali i svijeta, zvali da održava duhovne obnove za njihove svećenike. Iz tog razloga je 1941. u Madridu ostavio bolesnu majku kako bi otputovao u Léridu, povjerio ju je Gospodinu riječima: „Čuvaj moju majku, budući da se ja bavim tvojim svećenicima.“¹⁰⁸ Nakon dva dana dobio je vijest da je majka preminula, a on se trudio potpuno i pokorno prihvatiti smrt kao volju Božju. Svećenstvo za njega nije bilo samo zvanje, već je ono bilo njegov identitet i iz tog razloga je mnogo ljubio i poštivao sveti red uvijek napominjući da je svećenik određen za sveopće služenje, on treba biti *alter Christus* – drugi Krist, koji je došao služiti, a ne da bude služen. Tražio je od svećenika da budu posvećeni svojem poslanju, počevši od nošenja reverende u javnosti, ponašanja i govora koji bi uvijek trebao biti o Bogu. Zbog ekonomske oskudice koja ga je snašla, kako bi prehranio svoju obitelj, morao je prihvatiti mjesto profesora u Visokoj

¹⁰⁶ Usp. S. Bernal, *Bilješke o životu Utemeljitelja Opusa Dei*, str. 108.

¹⁰⁷ Usp. M. Dolz, *Sveti Josemaría Escrivá*, str. 38.

¹⁰⁸ *Isto*, str. 48.

školi za publicistiku u Madridu, a potom i mjesto državnog tajnika za tisak.¹⁰⁹ Njegova težnja je bila jasna: biti stopostotni svećenik; kao takav vjerovao je da će moći pomoći ljudima da se ostvare u njihovom poslanju, a tada će biti više profesora, radnika, svećenika i bračnih parova.

U svim svojim nedaćama uvijek se utjecao Blaženoj Djevici Mariji, s tom je nakanom 15. kolovoza 1950. u Loretu stavio *Opus Dei* pod njenu zaštitu da ga sačuva čvrstim i sigurnim. Početkom 1971. donijeli su mu loše očuvanu sliku Blažene Djevice Marije, zabolio ga je manjak ljubavi prema Isusovoj Majci, stoga ju je dao restaurirati i naredio da se slika postavi na prigodno mjesto. O tome svjedoči i kipić Gospe od Pilara kojeg je posjedovao još u mladim danima, na dno postolja je urezao „*Domina, ut sit!* – Gospo, neka bude!“, a pored toga datum 24. rujna 1924.¹¹⁰

Usprkos tomu što je bolovao od dijabetesa, zbog koje je podnosio mnogo patnji, a što mu je otežavalo apostolat, nije se predavao u svakodnevnom radu. Uzimao velike doze inzulina, koje je, nažalost, s vremenom morao povećavati, što je posebno došlo do izražaja 27. travnja 1954. u pedeset i drugoj godini, kada je za vrijeme objeda doživio anafilaktički šok. Sam šok je prošao kroz petnaestak minuta, međutim uslijedilo je slijepilo u trajanju od nekoliko sati, nakon tog događaja više nije bilo ni traga dijabetesu, no ostavilo je posljedice.

Po naravi je bio organizirana osoba i trudio se njegovati tu vrlinu iz ljubavi prema Bogu i bližnjemu. Volio je rano ustajati, pa bi prvih pola sata je posvećivao susretu s Bogom zajedno s drugima, zatim bi slavio svetu Misu koju je uvijek vidio kao izvor i središte kako vlastitog života, tako i života *Opusa Deia*. „Za mene je najveća sreća slaviti svetu Misu (...) Shvatio sam da je svećenička služba prikazivanja svete Mise rad kojim se ispunja Euharistija. Pri tom svećenik doživljava bol, radost i umor. Osjetih u svom tijelu iscrpljenost božanskog posla.“¹¹¹ Izvor njegova poslanja, pored svete Mise, jest i osobna molitva, što je snažno isticao i poučavao svećenike na duhovnim obnovama.¹¹² Pored svih obaveza uvijek je pronalazio vremena za razgovore s onima koji su bili u potrebi, pa bili to članovi ili tek simpatizeri prelature, jer ga „od sto duša zanima me svih sto“,¹¹³ nije dopuštao da ga svlada umor. U teškim trenucima za vrijeme sedamdesetih godina dvadesetog stoljeća, svima koji su mu dolazili u posjetu poklanjao je kronicu i tražio od njih da mole za Crkvu i Papu. Uvijek je gajio ljubav prema Crkvi i Papi

¹⁰⁹ Usp. S. Bernal, *Bilješke o životu Utemeljitelja Opusa Dei*, str. 83.

¹¹⁰ Usp. *Isto*, str. 70.

¹¹¹ *Isto*, str. 76.

¹¹² *Razgovori s Josemarijom Escrivom*, br. 3.

¹¹³ S. Bernal, *Bilješke o životu Utemeljitelja Opusa Dei*, str. 184.

te je za njih svakodnevno prikazivao svoj život, a tomu je podučavao i članove *Opusa*.¹¹⁴ S gorljivim žarom i velikom željom, trudio se svim naporima donijeti Krista svim ljudima u svim slojevima društva, bilo redovnicima, bilo laicima, bilo inženjerima, bilo domaćicama, bilo zdravima ili bolesnima. Zbog neumornog djelovanja, kako van Crkve, tako i unutar nje, papa Pio XII. mu 1950. dodjeljuje titulu monsinjora.

Godine su ga stizale, njegova molitva iz mladih dana „*Domine, ut videam!* - Gospodine, daj da vidim!“¹¹⁵ poprimila je sada novo značenje. U sedamdesetim godinama počeo je gubiti vid i snagu za svakodnevno vršenje svojih obaveza, stoga se još više oslanjao na Gospodina moleći ga da može vidjeti njegovim očima. Uslijedila je jubilarna godišnjica pedeset godina svećenstva koju nije htio proslaviti s nikakvim manifestacijama, nego u intimnom zajedništvu s križem.¹¹⁶

26. lipnja 1975. godine provodio je dan prema svome uobičajenom rasporedu, posjetio je žene pripadnice *Opusa* u Rimskom kolegiju svete Marije, po povratku u Villu Tevere mu je pozlilo te je zazvao u pomoć. Preminuo je toga dana promatrajući sliku Gospe iz Guadalupe. Njegovi životopisci ističu kako je to bilo baš onako kako je želio, ispred One pred kojom se toliko puta molio.¹¹⁷

Nakon njegove smrti, narod je znao da je preminuo svetac, počele su se slaviti Mise zadušnice diljem cijeloga svijeta. Ostajući ljudima u sjećanju kao osoba koja je svojom riječju i djelima živjela jednostavan i snažan život, srca i pogleda uvijek usmjerena prema Bogu, zato su s velikom pobožnošću tražili njegov zagovor i kao relikvije su sačuvali krunice koje im je poklanjao. Moleći za njegov zagovor, ljudima su uslišane razne milosti poput potrage za poslom, ozdravljenja, pomirenja bračnih drugova nakon teških razdoblja. Sve te uslišane molitve su uzete u obzir prilikom procesa beatifikacije i kanonizacije.

19. veljače 1981. kardinal Ugo Poletti objavljuje *Dekret uvođenja kauze*, dok je 8. studenog 1986. zaključen je prvi dio informativnog procesa u kojemu su proučavani život i djelo svetog Josemaríe Escrive. 17. svibnja 1992. proglasio ga je blaženim papa Ivan Pavao II., a deset godina nakon, točnije 6. listopada 2002., isti papa ga je kanonizirao na trgu svetog Petra u Rimu

¹¹⁴ Usp. Josemaría Escrivá, *Brazda*, Verbum, Split, 2013., br. 353.

¹¹⁵ S. Bernal, *Bilješke o životu Utemeljitelja Opusa Dei*, str. 70.

¹¹⁶ Usp. M. Dolz, *Sveti Josemaría Escrivá*, str. 85.

¹¹⁷ Usp. *Isto*, str. 88.

pri čemu je prisustvovalo, po nekim procjenama oko pola milijuna vjernika iz cijeloga svijeta.¹¹⁸

2.1. Povijest Opusa Dei

Teško je odvojiti lik svetog Josemaríe Escrive od *Opusa Dei*, jer kada se to dvoje usporedi jasno uočavamo da je *Opus Dei* proizišao iz njegova načina življenja, zapravo *Opus Dei* je plod njegova života. Sjedeći u svojoj sobi 2. listopada 1928., u Madridu za vrijeme duhovnih vježbi kod pavlina, proučavao je svoj duhovni dnevnik i božanske poticaje, nakane svojih molitava, događaje koje su ga se dotakli. Ono što mu je posebno zapelo za oko, a što je često zapisivao jest glagol *vidjeti*,¹¹⁹ jer se uvijek molio za milost da vidi što Gospodin od njega traži - *Domine, ut videam!* Tako je uočio da postoje kršćani koji žele posvetiti svoju svakodnevicu, svoje poslove i odnose s obiteljima i prijateljima, koji su htjeli donijeti živoga Krista u svaki kutak vlastitog života, ma gdje god ga proživljavali i s kime god oni bili. U tom trenutku mu je postalo jasno da Bog u svojoj Crkvi želi stvoriti široki spektar običnih, svakodnevnih poziva i poslova, koji će se doticati svih životnih dobi i slojeva društva, oba spola svakom na vlastiti način. I onda je napisao zabilješku: “26 godina imao sam Božju milost, dobru volju i ništa više. Morao sam načiniti *Opus Dei*.”¹²⁰

U početku osnivanja mislio je kako se to treba ostvariti samo s muškarcima, nikada nije htio da žene budu pripadnice *Opusa*. Međutim, 14. veljače 1930. slaveći svetu Misu shvaća kako je žena pozvana da obitelji, društvu i Crkvi podari nešto samo njoj svojstveno, što muškarac ne posjeduje u svome biću te se odlučio započeti apostolat žena.¹²¹ Stoga s potpunom sigurnošću tvrdi kako je ženski ogranak Božja želja, a njih je zvao „Božjim kćerima.”¹²² Prisutnost žene u *Opusu* bila je uočljiva već kod djelovanja njegove majke i sestre koje su unijele obiteljsku ljubav i ugođaj u prelaturu pa se to nastavilo i dan danas. Proces osnivanja nije bilo lagan, dapače, teži od osnivanje muškog ogranka, pogotovo jer nije mogao održavati redoviti kontakt s njima kao s muškarcima. Situacija je bila osjetljiva i zbog samih okolnosti u kojima su se

¹¹⁸ Kanonizacija svetog Josemarije, na: <https://opusdei.org/hr-hr/article/kanonizacija-svetoga-josemarije/> (Preuzeto: 27. 01. 2021.)

¹¹⁹ M. Dolz, *Sveti Josemaría Escrivá*, str. 28.

¹²⁰ *Isto*, str. 29.

¹²¹ Usp. *Isto*, str. 31.

¹²² S. Bernal, *Bilješke o životu Utemeljitelja Opusa Dei*, str. 137.

nalazile žene u tadašnjem društvu, naime one nisu smjele nikuda ići bez znanja i odobrenja roditelja. Za razliku od muškaraca, žene nisu mogle pristupiti nekoj redovničkoj zajednici i biti članice *Opusa*, već je jedini način bio da ostanu u svijetu i vrše svoje staleške dužnosti i tek kao tada mogu pristupiti u prelaturu. Među prvim članicama ženskog ogranka je María Ignacia García Escobar iz Cordobe koja je ubrzo preminula zbog trbušne tuberkuloze, no svoje je patnje prikazivala za *Opus Dei*.¹²³ Ubrzo je broj pripadnica narastao i Josemaría ih je počeo voditi, tako su neke radile svoje staleške poslove, druge su vodile kućanstvo u centrima, a treće bi pak razvile apostolske djelatnosti kojima su se mogle približiti drugim ženama. Muški i ženski ogranak u potpunosti su neovisni jedan o drugom i nema nikakva međusobnog uplitanja. Ipak posjeduju isti duh, isto apostolsko poslanje, među njima nema razlike u dostojanstvu kao osoba i kao djece Božje.

Premda je sad sa sigurnošću znao da ga Gospodin poziva na taj put, prvi koraci nisu bili lagani, dapače, znao je da su svi redovi koji su bili osnivani kroz povijest Crkve nailazili na mnogo skepsi i odbijanja, da je put bio izuzetno težak. Ni njemu nije bilo ništa drugačije, u početku mu se pridružuju mladi argentinski inženjer Isidoro Zorzano, njegov studentski kolega iz Logroña, te drugi mladi, studenti, stručnjaci; potom mladi austrijski svećenik José María Somoano. Ubrzo je, vjerojatno trovanjem, preminuo Somoano, potom nakon kratke bolesti i Luis Gordon.¹²⁴ Prvi susreti su bili u koraku, šetajući ulicama ili u lokalnom kafiću, među prvima su bili studenti i djeca iz siromašnih četvrti Madrida, nedugo nakon toga je zamolio časne sestre da mu ustupe jednu od prostorija u utočištu koje su vodile. Nedugo zatim je pokrenu Akademiju DYA (esp. *Dios y audacia – Bog i odvažnost*)¹²⁵ civilnu inicijativu s kršćanskim karakterom koja je služila kao mjesto osposobljavanja za sveučilišne studente koji su željeli napredovati u svom odnosu s Bogom. 1935. u novim prostorijama u ulici Ferraz, došle su i velike ekonomske poteškoće koje su predane Gospodinu zajedno sa svim ljudskim sredstvima te su molitvom, napornim radom, duhovnom žrtvom i predanjem, bez ikakvih čudesa, nadiđene. Tu je počeo sastavljati osnivačke dokumente poput duhovnih uputa i pisama, u kojima je izražavao veliku vjeru ostvarenje *Opusa* kao Božje volje, a koja će ostati u nasljedstvu budućim generacijama i zacrtati smjer razvoja *Opusa*.

Građanski rat u Španjolskoj otežao mu je vršenje apostolata pošto se zbog progona Crkve, naročito svećenika morao skrivati po privatnim kućama i konzulatu, što je na kraju rezultiralo

¹²³ Usp. *Isto*, str. 142.

¹²⁴ Usp. M. Dolz, *Sveti Josemaría Escrivá*, str. 33.

¹²⁵ *Isto*, str. 36.

bijegom u Barcelonu 7. listopada 1937. Pješaćili su preko Pirineja što je bilo izrazito riskantno stoga je cijeli put bio držan u velikoj tajnosti, jer da su ih uhvatili, bili bi strijeljani. Nakon nekoliko dana intenzivne patnje, 2. prosinca 1937. stigli su u Kneževinu Andoru, ondje su se zadržali nekoliko dana zbog nevremena, poslije kojeg su se uputili u Lourdes zahvaliti Majci Božjoj.

Poslije su se uputili u Pamplonu gdje su kratko boravili te nastavili svoj put prema Burgosu. Ondje se nastavila materijalna oskudica, no ipak je u tajnom djelovanju, zbog progona, uspio ostvariti jak apostolat putujući do ljudi žednih Boga i ponovno stupiti u kontakt sa suradnicima iz Madrida. U ratnim vremenima se trudio ljudima dati vedrinu, radost, ne samo vojnicima nego i civilima, pokazujući im često na jednu kamenu čipku koja je bila plod mukotrpnog rada dozivajući im tako u pamet da svoje zadaće izvršavaju savršeno.¹²⁶ Biskupi su mu rado izlazili u susret, te su ga pozivali da održava duhovne obnove svećenicima njihovih biskupija, pa čak i njima samima. Trudio se prikupiti knjige s različitih znanstvenih polja i područja ljudskih interesa, kako bi moga pronaći način da svim ljudima približi Krista kroz njihova zanimanja, uvijek se služio primjerima, a prije svega se sam trudio biti primjerom.

Najteže od svega je bilo što nije pronašao razumijevanja kod braće svećenika, stoga, uvidjevši situaciju u kojoj se Josemaría nalazio, madridski biskup Leopoldo Eijo y Garay mu daje biskupsko odobrenje 1941. te ga time osokolio u daljnjem radu. Uslijedilo je još problema kanonske naravi, kako je rastao broj vjernika tako je bila sve veća potreba za svećenicima, znao je i želio da svećenici *Opusa* budu iz laičkih redova, ali u kanonskome pravu nije mogao pronaći adekvatno rješenje. 14. veljače 1943. za vrijeme slavljenja svete Mise, Gospodin mu obznanjuje način te ga ostvaruje kroz svećeničko Društvo svetog križa (Sociedad Sacerdotal de la Santa Cruz).¹²⁷ Sam sveti Josemaría jedan je od trojice članova koji su prvi primili sakrament svetog reda, uz njega su još bili don Álvaro i don José Luis Músquiz.¹²⁸ To rješenje neće mijenjati laički karakter *Opusa*, ali i dalje se pitao što sa biskupijskim svećenicima, kako da budu uključeni. 1950. se i tu rodilo rješenje te su biskupijski svećenici kroz Društvo Svetoga Križa mogli sudjelovati u radu *Opusa*, a da su i dalje bili pod jurisdikcijom vlastitog biskupa.¹²⁹

Kako bi njegovo djelovanje bilo još plodonosnije trebao je papino odobrenje. Stoga odlazi u Rim, u lipnju 1946., kako bi svojom nazočnošću pokazao nužnost za priznanjem i

¹²⁶ Usp. *Isto*, str. 43.

¹²⁷ Usp. S. Bernal, *Bilješke o životu Utemeljitelja Opusa Dei*, str. 148.

¹²⁸ Usp. *Isto*, str. 146.

¹²⁹ Usp. M. Dolz, *Sveti Josemaría Escrivá*, str. 51.

odobrenjem. Premda je nailazio na mnoge simpatije i potpore kardinala, biskupa i crkvenih otaca, ipak se nije naziralo kanonsko rješenje za *Opusa*, dapače, rečeno mu je da je stotinjak godina uranio. Monsinjur Roncalli, budući papa Ivan XXIII. te monsinjur Montini, budući papa Pavao VI., već su ranije imali pozitivna iskustva s *Opusom Dei* te su mu bili naklonjeni. Papa Pio XII. 1950. mu daje papinsko odobrenje, premda nesavršeno, što je dalo početni pravni okvir za sustavno uređenje *Opusa Dei*.¹³⁰

Opus se širio velikom brzinom, a počeli su ga osnivati sami vjernici diljem svijeta, krenuvši od Portugala, Italije i Velike Britanije 1946., Francuske i Irske 1947., Sjedinjene Američke Države, Meksiko, Argentina i Čile 1949. i 1950., Venezuela i Kolumbija 1951., Njemačka 1952., Peru i Gvatemala 1953., Ekvador 1954., Urugvaj 1956., Brazil 1957., dok je u Hrvatskoj osnovan tek 2003. godine.

Kako je broj članova rastao, tako se javljala veća potreba za kvalitetnijim osposobljavanjem pripadnika, što je bio razlog da, u premda nesigurnim uvjetima, osnuje Rimski kolegij Svetog Križa (Collegio Romano della Santa Croce). Objasnio je to ovim riječima: „*Kolegij* jer je skup srdaca koji tvore *consummati in unum*, jedno srce koje titra istom ljubavlju. *Rimski* zato što smo u duši veoma Rimljani. Jer u Rimu boravi Sveti Otac, vice-Krist, slatki Krist koji kroči zemljom. *Svetoga Križa* jer je Gospodin jednog 14. veljače želio Djelo, kao što se dovršavaju građevine krunjenjem križem. I zato jer je Kristov križ urezan u život *Opusa Dei* od samog početka, kao što je i u životu svakoga djeteta. I također zato jer je križ prijestolje Gospodinove zbilje, i trebamo ga visoko podignuti, ponad svih ljudskih djelatnosti.“¹³¹ Josemaría nije zaboravio na žene, zato je 12. prosinca 1953. osnovao Rimski kolegij svete Marije (Collegio Romano de Santa Maria). Međutim, ni tu njegovo srce nije pronašlo mir, naime, nije želio da *Opus Dei* bude namijenjen isključivo katolicima, već da i drugi vjernici pa čak i ateisti mogu sudjelovati u radu. Govorio je: „Od sto duša zanima nas sto“.¹³²

II. vatikanski koncil za *Opus Dei* ne donosi novinu, nego samo još jednom potvrđuje njihov apostolat dogmatskom konstitucijom *Lumen Gentium*: „Svima je jasno da su svi vjernici, bilo kojeg staleža i stepena, pozvani na potpuni kršćanski život i na savršenu ljubav.“¹³³

¹³⁰ Usp. *Isto*, str. 56.

¹³¹ *Isto*, str. 64.

¹³² S. Bernal, *Bilješke o životu Utemeljitelja Opusa Dei*, str. 184.

¹³³ *Lumen Gentium*, br. 40.

2.3. Struktura prelature

Po naravi *Opus Dei* nije uvijek bio osobna prelatura, Josemaría Escrivá je nailazio na pravne, odnosno kanonske poteškoće od samih početaka udruženja. Iako je sam postigao doktorat iz pravnih znanosti, nije mu bilo lako pronaći rješenje i često puta je bio nezadovoljan onim rješenjima koja je Crkva nudila. Kako se svijet razvijao tako i Crkva traži nove izričaje za širenje Radosne vijesti, tim povodom je od velike važnosti bio II. vatikanski koncil sa dekretom o službi i životu prezbitera *Presbyterorum ordinis* koji kaže: „Gdje apostolat bude zahtijevao, neka se olakša ne samo prikladna raspodjela prezbitera nego i posebni pastoralni pothvati među različitim društvenim skupinama koji se imaju izvršiti u nekom kraju, narodu ili u bilo kojem dijelu svijeta. U tu se svrhu mogu s korišću osnivati međunarodna sjemeništa, posebne biskupije ili osobne prelature i slično, kojima se mogu dodjeljivati ili inkardinirati prezbiteri radi zajedničkog dobra cijele Crkve.“¹³⁴ Vidimo kako je II. vatikanski koncil omogućio kanonsko uređenje novih udruženja što je uvelike poslužilo svetom Josemariji da pronađe način za položaj laika, ali i već zaređenih svećenika u crkvenom pravnom uređenju. *Opus Dei* je dugo tražio svoj pravni položaj u Crkvi, tek ga je papa Ivan Pavao II. apostolskom konstitucijom *Ut sit* 28. studenog 1982. podignuo na razinu osobne prelature.¹³⁵ Tom konstitucijom Papa je potvrdio pravni statut koji je sastavio Josemaría prije svoje smrti i udruženje je postalo prva osobna prelatura unutar Crkve.

Udruženje je organizirano tako da svaki centar u svijetu djeluje za sebe, dakle u svakoj državi postoji zasebna uprava i vodstvo, također kao što sam već ranije naveo, to vrijedi posebno za muška i posebna za ženska udruženja. Prije su se polagali zavjeti siromaštva poslušnosti i čistoće, ali zahvaljujući pravnom uređenju, ne polažu se više privatni zavjeti, već se sklapaju pravni ugovori između prelature i članova. S obzirom da je osobna prelatura, svaki od centara ima posebne odnose s biskupijama u kojima se nalaze, želi se reći da ne podliježu ovlastima mjesnog biskupa već ovise isključivo o papi preko Kongregacije za biskupe.¹³⁶

S obzirom da je osobna prelatura pravna osoba u Crkvi, ona također treba nekoga na čelu – prelata, koji je također svećenik. Osnivač je od početka težio da *Opus Dei* bude isključivo laičko udruženje u kojem će svećenici činiti tek mali broj čija će služba biti duhovna skrb laika. Ne pripadaju svi vjernici određenoj partikularnoj crkvi prema mjestu stanovanja već to ovisi i o

¹³⁴ *Presbyterorum ordinis*, br. 10.

¹³⁵ Usp. P. Piątkowski, *The Spiritual Status of Work in Opus Dei*, str. 421.

¹³⁶ Usp. *Što je osobna prelatura?*; na: <https://opusdei.org/hr-hr/article/mjesto-u-crkvi-2/> (Preuzeto: 28.01.2021.)

mjestu obavljanja njihovih profesija, običaja i drugih kojekakvih razloga. Ulaskom u osobnu prelaturu, laici ne moraju mijenjati svoje profesije, dapače, poželjno je da ostanu na tim radnim mjestima kako bi ondje radili apostolat, dakle cilj je da ostanu tamo gdje jesu, ali da svoje poslove vrše što savršenije iz ljubavi prema Bogu.¹³⁷ Članstvo je podijeljeno u četiri kategorije. U prvu kategoriju sačinjavaju redoviti članovi (*numerariji*); poželjno je da akademski obrazovani katolici imaju doktorat te rade u vlastitoj profesiji. Drugu skupinu tvore *oblati* koji nisu članovi akademski društva, nastavljaju sa svojim građanskim ulogama, međutim, uvijek stoje na raspolaganju prelaturi. *Supernumerariji* su neredoviti, oženjeni članovi koji žive u vlastitim domovima, nastavljaju raditi svoje profesije bez obzira na razinu obrazovanja, također imaju puna prava i dužnosti. Četvrta kategorija su suradnici (*cooperatores*), oni nisu članovi u punom smislu, dakle ne daju zavjete, ali su povezani duhom i radom s ostatkom prelature.¹³⁸ Svaki član dobiva vlastitog svećenika kod kojeg se jednom tjedno ispovijeda i s kojim razgovara o stvarima životne i duhovne naravi, a koji mu daje praktične savjete.

Premda se čini poprilično tradicionalnim i radikalnim udom Crkve *Opus Dei* je napravio veliki iskorak u odnosu prema čovjeku, pomažući mu doći bliže Bogu i postati njemu sličiji. Revolucionarni zaokret kojim se rad više ne shvaća kao kazna, mukom, patnjom, već iskazom ljubavi prema bližnjemu preko kojeg dotičemo samoga Boga.

2.4. Posvećivanje rada

Kao što smo već vidjeli, rad je ne samo sastavni već nužni dio čovjekova života i ujedno je ušao u čovjeku rutinu da ga „odradi“. Josemaría opet smatra da je svaka situacija u kojoj se čovjek nađe, pogotovo posao prilika za susret s Kristom.¹³⁹ Nije želio da rad bude obična čovjekova navika, već da to postane glavni put čovjekova posvećenja i susreta s Gospodinom. Kada čovjek radi odgovora na Božji poziv da bude njegovim suradnikom u ovome svijetu, da doprinese slavi Božjoj te boljem i kvalitetnijem životu kako sebi tako i svojim bližnjima. Pretvaranje rada u rutinu stvara veliku opasnost da se i čovjeka radnika promatra rutinski, odnosno površinski kao stroj ili robot koji samo izvršava svoje zadaće, a ne kao živo biće koje posjeduje besmrtnu dušu, nutarnja duhovna i duševna gibanja koja uvelike određuju njegov

¹³⁷ Usp. Živan Bezić, *Opus Dei*, str. 28.

¹³⁸ Usp. *Isto*, str. 29.

¹³⁹ Usp. P. Piątkowski, *The Spiritual Satuts of Work in Opus Dei*, str. 418.

život. Zato je Svemogući Bog u svojoj providnosti djelovao kroz svetoga Josemaríu te nam osvijestio transcendentnu dimenziju rada koja smjera na ljubav prema Bogu i bližnjemu te ostvarenje svakog pojedinca. Pojam *aggiornamento* on tumači kao vjernost; svjestan je onog početnog žara i zanosa u poslu kojeg pojedinac radi, ulozi muža ili žene, prijatelja, itd. Ali je još svjesniji i onih trenutaka kada taj zanos nestane, kada on više ne vodi ljude, kada nam preostaje samo slobodna volja da nastavimo izvršavati svoje dužnosti što vjernije možemo. U tim trenucima je to izrazito teško, ali, ističe on, „to je najbolja obrana protiv starenja duha, suhoće srca i ukrućenja uma.“¹⁴⁰

Postoje mnoga kriva tumačenja II. vatikanskog koncila pa tako i dogmatske konstitucije o Crkvi *Lumen Gentium* koja govori o poslanju laika. Sveti Josemaría je bio ispred svog vremena te je uočio i započeo svoj apostolat o tome da obični ljudi u svojim malim, običnim poslovima vrše posvećenje i sudjeluju u Kristovu otkupiteljskom djelu. Poučava nas trima činjenicama: posvećivanju rada, posvećivati sebe radom i posvećivati druge radom. „Posvećivanje radom“ tumači kao vršenje svoga posla, bez obzira kakav on bio, intelektualan ili manualan, na častan način, sa što većim savršenstvom, odnosno profesionalnošću iz ljubavi prema Bogu na korist bližnjima. Vršeći naše poslove tako, po uzoru na Krista koji je i sam bio drvodjelja, naš rad biva posvećen i postaje djelo Božje, odnosno *opus Dei*.¹⁴¹ Osim toga, vršenjem naših poslova na što bolji način, postajemo primjerom drugima te Bogu otvaramo vrata u svijet i prema našim bližnjima, a time svijet činimo boljim i ugodnijim za život. Naravno da to nije uvijek lagano i da čovjeka tjera do krajnjih granica gdje se pita čemu sve to pa skoro do toga da prokune vlastiti rad i život. U radu se susrećemo s vlastitom slabošću, upoznajemo svoje nemogućnosti i postajemo svjesni vlastite potrebe za pomoći bližnjih. Povezanost s Bogom je temeljna karakteristika duhovnosti prelature.¹⁴² Redoviti sakramentalni život je nužan, a Euharistija je središte i izvor iz kojeg crpe snagu za sve što svakodnevni život sa sobom nosi. „U našem profesionalnom nastojanju tri područja trebaju biti pažljivo razmotrena kako bi se postigla harmonija jedinstva života: ispravna nakana, čvrsti principi i ponašanje koje je u skladu s oboma.“¹⁴³ Nauk svetog Josemaríe i duhovnost *Opusa Dei* pretpostavlja molitvu koja će poticati pojedinca da utemelji vlastito životno iskustvo i stvarnost života na vjeri.¹⁴⁴ Sam

¹⁴⁰ *Razgovori s Josemarijom Escrivom*, br. 1.

¹⁴¹ Usp. *Isto*, br. 10.

¹⁴² Usp. M. Dolz, *Sveti Josemaría Escrivá*, str. 34.

¹⁴³ *Jedinstvo života u profesionalnom radu*; <https://opusdei.org/hr-hr/article/jedinstvo-zivota-u-profesionalnom-radu/> (Preuzeto: 18.12.2020.)

¹⁴⁴ Przemysław Piątkowski; *The Spiritual Satuts of Work in Opus Dei*; str. 422., u: Illanes, J.L. (2003) *The Church in the world: the secularity of members of Opus Dei*, in P. Rodriguez, F. Ocariz and J.L. Illanes (Eds.) *Opus Dei in the Church*. New York: Scepter, 147-220.

utemeljitelj je neprestano ponavljao kako „trebamo biti kontemplativne duše u svijetu, koje žele preobraziti svoj posao u molitvu.“¹⁴⁵

Sveti Josemaría je znao da život ne ide bez križa, znao je kako život donosi često teške i bezizlazne situacije te kako se često za prave stvari treba krvnički potruditi. Za njega križ nije mjesto poraza pošto je sam Bog pobijedio na križu baš u trenutku kada je dotaknuo dno. Govorio je o dva križa na stolu; jedan je bio s raspetim Otkupiteljem, a drugi prazan, potom je često znao reći svojim sugovornicima „Čeka na Raspetoga koji mu nedostaje, a taj raspeti trebaš biti ti.“¹⁴⁶ U jednom promišljanju dalje govori o autentičnosti vlastitog poziva svakog individualca: „Da bi dao čvrstoću vjerodostojnosti tvog poslanja... cijelo tvoje biće na Križ!“¹⁴⁷ Radom se čovjek oplemenjuje te uzdiže, ne samo svoju dušu nego rad svojih ruku i cjelokupno svoje biće do božanskoga te postaje pravom slikom svoga Stvoritelja, postaje potpuno čovjek.

3. Marksistički pogled na rad

Marksizam, teorija zasnovana na razmišljanjima Karla Marxa donosi novost u svakodnevicu 19. stoljeća, odnosno donosi novi svjetonazor i način življenja. Za razliku od svih dotadašnjih struja razmišljanja, marksizam nudi novi pogled na materijalne uvjete ljudskog života, odnosno njegovu ekonomsku situaciju, ekonomske i društvene odnose između radničke klase i bogataša. Promatra povijest klasnih borbi kao da su bogataši i radnici u vječnom sukobu, a da pri tome gaji veliku simpatiju prema radničkoj klasi, težeći besklasnom društvu u kojem će svi posjedovati jednaka prava na sva prirodna i proizvedena dobra. Rad je samo sredstvo čovjekova izrabljivanja i način preživljavanja, mjesto gdje se treba sukobljavati i revolucijom izboriti prava koja bi mu omogućila bolji materijalni život kao da duh ne postoji.

Zbog utjecaja koji je ostavio na društvo, za marksizam se govori kao o svojevrsnom surogatu za vjeru koju se od tada promatra kao opijum za narod jer kao da ne želi pogledati stvarnosti u oči.¹⁴⁸ Prema Grimmu, Marx i Engels su preuzeli ono lošije, gore, a odbacili ono bolje i zdravije. Tako su od Hegela preuzeli dijalektičku metodu, a od Feuerbacha materijalizam. Drugim riječima upotrijebili su prirodne znanosti kako bi donijeli sliku svijeta i života bez duše i Boga, a najveće dobro koje čovjek može imati jest revolucija. Time se

¹⁴⁵ Josemaría Escrivá; *Brazda*; br. 497.

¹⁴⁶ Miguel Dolz; *Sveti Josemaría Escrivá*; str. 36.

¹⁴⁷ Isto, str. 41.

¹⁴⁸ Usp. Karlo Grimm, Marksizam ili katolicizam, *Obnovljeni život*, 15 (1934.) 5, str. 202.

protjeralo duh i Boga iz prirode i čovjeka. Ljudski život i priroda svedeni su na puku materiju koja se neprestano razvija postupkom revolucije. Dakle nema vjere ni moralnih vrijednosti koje bi mogle poljuljati čovjekov razvoj.¹⁴⁹ Izbacivanjem religije iz društva, kao što su željeli, ne bi postigli čovjekovu slobodu, već bi taj ateizam onemogućio svakome bilo kakav oblik slobode upravo zbog toga što bi to društvo bilo zakinjuto za religiozni poticaj.¹⁵⁰ Zbog cjelokupne situacije koja je vladala u Europi sredinom 19. stoljeća, Marx i Engels su željeli dati jedan zaokružen pregled komunizma kojim su htjeli izložiti nauku, ciljeve i težnje, stoga 1848. izdaju *Komunistički manifest*, kako bi se suprotstavili nastalom bauku o komunizmu.¹⁵¹

3.1. Socijalni nauk

Iščitavajući *Manifest komunističke partije*, uočava se pristranost njegovih autora koji su uvjerenja kako je buržoazija¹⁵² cijeli povijesni razvoj prilagođavala sebi kako bi njihovo vlasništvo, odnosno kapital još više rastao. Došlo se do mjere da je sve izgubilo svoju „dušu“, obiteljski odnosi su svedeni na novčanu korist, isto tako plemenita zanimanja poput svećenika, liječnika, pravnika, pjesnika, učitelja; čitav je život sveden na puke interese, tj. kako ističu na „otvorenu, bezobzirnu, direktnu, suhoparnu eksploataciju.“¹⁵³ Ono što ih nekako posebno pogađa nije činjenica što postoji razvoj civilizacije nego što se taj razvoj zloupotrebljava na štetu malih građana radnika, točnije proletarijata,¹⁵⁴ a u korist buržoazije. Industrijski razvoj i otkriće Amerike samo su dodatno iskorišteni kako bi već potlačeni narod, koji je stoljećima u sukobu s višom klasom, bio još potlačeniji.

Na taj način njihov rad i proizvod još više gube na vrijednosti, bio je nepravедno plaćen, a životni i radni uvjeti svedeni gotovo na životinjsku razinu, dok im se vrijeme i prostor za obitelj sve više oduzimaju. Jer ukoliko bi radnik htio bar malo napredovati u podizanju kvalitete vlastitoga života, to od njega zahtjeva enormne žrtve naročito po pitanju vremena, odričući se slobode, radi kao rob kako bi mogao nešto stvoriti. Iz tih razloga, radnikovo bogaćenje uvelike

¹⁴⁹ Usp. Isto, str. 209.

¹⁵⁰ Usp. Kvirin Vasilj, *Marksizam i kršćanstvo: razgovor s drom Brankom Bošnjakom*, Knjižnica hrvatske revije, München, Barcelona, 1976., str. 189.

¹⁵¹ Karl Marx i Friedrich Engels, *Manifest komunističke partije*, Kultura, Zagreb, 1947., str. 1.

¹⁵² Pod buržoazijom se misli na klasu modernih kapitalista koji su vlasnici sredstava za proizvodnju i iskorištavaju najamni rad. Vidi bilješku u: Karl Marx i Friedrich Engels, *Manifest komunističke partije*, str. 3.

¹⁵³ Karl Marx i Friedrich Engels, *Manifest komunističke partije*, str. 6.

¹⁵⁴ Pod proletarijatom se misli, klasa modernih najamnih radnika koji su, budući da ne posjeduju sredstva za proizvodnju, prisiljeni prodavati svoju radnu snagu da bi preživjeli. Vidi bilješku u: K. Marx i F. Engels, *Manifest komunističke partije*, str. 3.

ovisi o stanju u društvu, dakle, što je veća potreba za radom i radnicima, to je veća njihova plaća.¹⁵⁵ Radnik prodaje svoje sposobnosti kao na tržišnici, no vrijednost njegova rada nije uvijek ista kao što ni potražnja nije uvijek ista; ona ovisi o poslodavcu. U tom dogovaranju, njih dvojica ulaze u pregovore kao ravnopravni vlasnici robe, a razlikuju se po tome što je jedan vlasnik, a drugi kupac. Zato, kako radnik ne bi izgubio sebe, kako se ne bi otuđio, ne smije prodati svoje radne sposobnosti jednom za svagda jer bi time postao slugom poslodavca.¹⁵⁶ Cijeli razvoj industrije i proizvodnje odvijao se tolikom brzinom da je prerastao mogućnosti upravljanja buržoazije, koja je, da bi opstala, počela uništavati stare sisteme proizvodnje i proizvode te pronalaziti nove koji joj omogućuju neometano povećavanje vlastitih kapaciteta. Iz toga slijedi logičan zaključak: ako se razvijaju mehanizmi proizvodnje i buržoazija onda se moraju razvijati i proleterii. Rad njihovih ruku od sada je izložen tržištu na kojem su im konkurencija strojevi; budući da tako opada vrijednost njihova rada, izgubili su samostalni karakter, napominje Marx, i svedeni su na puki dodatak stroju.¹⁵⁷ Ne samo da im strojevi postaju konkurencija nego su sami radnici svedeni na strojeve zbog velike potrebe tržišta, tada od toga čovjeka ne ostaje ništa osim njegove mogućnosti za rad i trbuha kojeg treba napuniti tim radom. U procesu modernizirane proizvodnje svaki radnik preuzima jedan dio posla, jednu te istu operaciju pri kojoj postaje brži i učinkovitiji, ali se njegovo tijelo pretvara u automatizirani stroj.¹⁵⁸ Razvoj strojeva je išao za tim da nadomjesti što veći broj radnika jer tako poslodavac mnogo više uštedi na proizvodnji kapitala kojeg može prodati za istu cijenu. Prisvajanjem svijeta svojim radom, čovjek sebi oduzima životna sredstva pošto osjetilni svijet ne pripada više njegovu radu te taj vanjski svijet prestaje biti životnim sredstvom kojim se uzdržava. O tome Marx posebno govori u *Kapitalu* kada piše da „mašine radniku onemogućuju zadobivanje životnih namirnica, (...) te da kapitalist tim namirnicama zaposli radnike.“¹⁵⁹ „Rad ne proizvodi samo robu; on proizvodi sebe sama i radnika kao robu, i to u razmjeru u kojem uopće proizvodi robu,“¹⁶⁰ odnosno radnik postaje slugom predmeta kojeg je proizveo svojim radom. Čitavo to stanje čovjeka Marx naziva otuđenjem u kojem čovjek gubi svoje tijelo, svoju prirodu i snagu. Konkretnije, to označava kao „stanje čovjekove izgubljenosti u kojemu više nije biće koje svojim radom pridonosi boljitku društva“.¹⁶¹ I u najpogodnijem društvu za radnika, nužna

¹⁵⁵ Usp. Karl Marx i Friedrich Engels, *Ekonomsko-filozofski rukopisi iz 1844.*, navedeno u: *Rani radovi*, Naprijed, Zagreb, 1989., str. 197.

¹⁵⁶ Usp. Karl Marx, *Kapital*, Geca kon, Beograd, 1924., str. 13.

¹⁵⁷ Usp. Karl Marx i Friedrich Engels, *Manifest komunističke partije*, str. 10.

¹⁵⁸ Usp. Karl Marx, *Kapital*, str. 37.

¹⁵⁹ Isto, str. 78.

¹⁶⁰ Usp. Karl Marx i Friedrich Engels, *Ekonomsko-filozofski rukopisi iz 1844.*, u: *Rani radovi*, str. 245.

¹⁶¹ Vidi: Nikola Zdravec i Ivan Šestak, Recepcija Marxova pojma otuđenja u filozofiji Gaje Petrovića, *Obnovljeni život*, 72 (2017.), str. 364.

posljedica je tjelesna iscrpljenost i rana smrt, pretvaranje u stroj, u roba kapitala. Radnik se tada prema proizvodu što ga je učinio svojim radom počinje odnositi kao prema tuđem proizvodu. Kako je čovjek socijalno biće Marx i Engels ističu i to da čovjek ne samo da se radom udaljava od bližnjega nego s njim ulazi u sukob, pošto se u radu odnos pojedinca prema samome sebi preslikava na odnos s drugim čovjekom radnikom. Iz takvog otuđenog rada i čovjeka proizlazi privatno vlasništvo kao posljedica čovjekova rada kojim je samim sebe učinio robom proizvoda i taj proizvod stavio na raspolaganje drugomu. Rad je sredstvo kojim se stječe bogatstvo, on je svrha bogatstva, a to je za čovjeka neprirodno i samim time neprijateljsko stanje. „Sa svojim stajalištem o otuđenom radu kao izvoru svega čovjekova otuđenja Marx se, prema nekim autorima, približava starozavjetnoj koncepciji o radu kao posljedici čovjekova otuđenja od Boga.“¹⁶² Obujam posla i broj radnika koji rade prvenstveno ovise o kapitalistima, poslodavcima, tj. o onome što poslodavac traži, ili ako ćemo ići dalje, što tržište želi. Iz toga vidimo da je radnik posljednja karika u lancu koji ovisi o svima onima prije njega, a njega se pita samo posjeduje li radne sposobnosti kojima može stvoriti željeni proizvod.

Komunizam se odlikuje drugačijim shvaćanjem kapitala; kapital nije privatno vlasništvo već društvena sila. Marx opisuje kapital kao kada jedan poslodavac istovremeno zaposli veći broj radnika, u istom prostoru za proizvodnju iste robe.¹⁶³ Kada dakle kapital postane društveno vlasništvo, onda ono gubi klasni karakter, tj. ne pripada više buržujima nego kolektivu.¹⁶⁴ Što bi značilo da se svatko ima pravo služiti stvorenim kapitalom premda nisu svi uložili jednake snage, vrijeme i svoje resurse. Glavni motiv dokidanja privatnog vlasništva leži u tome što proleter, odnosno mali čovjek, od svoga rada dobiva tek toliko da može preživjeti, a takvih je većina u društvu. Smatraju da nije pravedno da manjina uvećava vlastito bogatstvo preko rada i truda većine koji se velikim naporom bore za preživljavanje; radnikova sloboda i samostalnost nestaju u procesu proizvodnje.¹⁶⁵ Privatno vlasništvo shvaća sva posjedovanja materijalnih dobara samo kao sredstvo za preživljavanje, a život kojemu proleter služe kao sredstvo, jest život privatnog vlasništva, rad i kapitaliziranje.¹⁶⁶ Premda prepoznaje međusobno uzdizanje kapitalista i radnika, ipak naglasak stavlja na njihovu suprotnost, tj. svaki oduzima onomu drugomu njegovo postojanje.¹⁶⁷ „Pokretni motiv kapitalističke proizvodnje jest stvaranje što je

¹⁶² Marko P. Đurić, Problem otuđenja i razotuđenja u marksizmu i kršćanstvu, *Crkva u svijetu*, 24 (1989.) 4, str. 326.

¹⁶³ Usp. Karl Marx, *Kapital*, str. 31.

¹⁶⁴ Usp. Karl Marx i Friedrich Engels, *Manifest komunističke partije*, str. 17-18.

¹⁶⁵ Usp. Karl Marx, *Kapital*, str. 15.

¹⁶⁶ Karl Marx i Friedrich Engels, *Ekonomsko-filozofski rukopisi iz 1844.*, u: *Rani radovi*, str. 279.

¹⁶⁷ Isto, str. 265.

moguće većeg viška vrijednosti, dakle što je moguća veća eksploatacija radne snage od strane kapitalista.¹⁶⁸ U tom vremenu zemljoposjednici su oni koji postaju buržuiji i koji svoju zemlju iznajmljuju radnicima koji opet rade za njih, a ne za vlastite potrebe, no rad je bit privatnog vlasništva. Pretvaranjem zemlje u kapital ona počinje postojati za čovjeka samo kao sredstvo odnosno objekt za rad, tako se mijenja svrha zemlje u sredstvo kojim bi se obavljao rad.

Jačanjem industrije koja se događala u tom vremenu gase se poljoprivredni poslovi i seoski život te svrha čovjekova života postaje tvornica, a ne oranica. Slijedom tih promjena u društvu, mijenja se samo kapital dok buržuiji i dalje ostaju buržuiji, a proleterii ostaju proleterii, potom i razlika među tim klasama postaje sve veća, samim time eskaliraju i međusobni sukobi. Industrijski kapital vide kao dovršeni oblik privatnog vlasništva kojim ono realizira svoju vlast nad čovjekom i postaje svjetskom silom.¹⁶⁹ U svojoj borbi protiv privatnog vlasništva, komunizam se zauzima za uništenje svega što ne mogu posjedovati svi; određenje radnika se proširuje na sve ljude. Zajednica bi time imala jednakost plaće koju bi se isplaćivao iz zajedničkog kapitala kojeg bi ta zajednica svojim radom stjecala. Čovjek proizvodi čovjeka, proizvodi društvo i nadalje to društvo opet proizvodi čovjeka, čime se dokida mjesto Bogu u čovjekovu životu, pa se oslanja na prirodu i pronalaženje samoga sebe u njoj. Zato, smatraju marksisti na čelu s Marxom, da ukidanje privatnog vlasništva pridonosi potpunoj emancipaciji svih ljudskih osjetila i svojstava.¹⁷⁰

Također u svom *Manifestu*, svima onima koji komuniste optužuju za *oduzimanje* djece roditeljima te da potiču na međusobno iskorištavanje rodbine, odgovaraju tvrdnjama kako iskorištavanje rodbine buržoazija već duže vrijeme čini, a protive se i tomu da roditelji iskorištavaju vlastitu djecu, stoga ih treba dati društvu na odgajanje.¹⁷¹ Pitanje prava žena u godinama nastajanja *Manifesta* počinju sve više izlaziti na vidjelo. Iz tog razloga s ogorčenošću pišu o iskorištavanju žena poput oruđa za vlastita zadovoljstva buržoazije, dok brak vide kao prikrivanje njihovih izopačenosti. Suprotstavljanju se braku kao privatnom vlasništvu gdje žena više ne smije biti privatno, nego opće, društveno vlasništvo. Na ovaj način slikovito prikazuje prelazak iz privatnog vlasništva u opće vlasništvo gdje su umjesto žena, radnici ti koji prostituiraju sebe i vlastiti rad.¹⁷² Nacionalnost je po njima već ukinuta, jer su radnici ugnjetavani višom klasom, zato radnici čine jednu naciju, a buržoazija drugu. Rješenje vide u

¹⁶⁸ Karl Marx, *Kapital*, str. 35.

¹⁶⁹ Karl Marx i Friedrich Engels, *Ekonomsko-filozofski rukopisi iz 1844.*, u: *Rani radovi*, str. 271.

¹⁷⁰ Isto, str. 280.

¹⁷¹ Usp. Karl Marx i Friedrich Engels, *Manifest komunističke partije*, str. 20.

¹⁷² Usp. Karl Marx i Friedrich Engels, *Ekonomsko-filozofski rukopisi iz 1844.*, u: *Rani radovi*, str. 273.

ujedinjavanju proletarijata koji će se zauzimati za prekid eksploatacije, što bi trebalo dovesti do prekida iskorištavanja jedne nacije od strane druge.¹⁷³ Religiozni, filozofski i ideološki stavovi su relativni, mijenjaju se u međuljudskim odnosima i s promjenama koje se događaju u društvu, sukladno tomu ništa od navedenog nije relevantno niti sadrži apsolutnu istinu. „Ukoliko čovjek više stavlja u Boga, utoliko manje zadržava u sebi.“¹⁷⁴ Probleme rješava praktični, a ne apstraktni čovjek, ne rješava religija čovjekove probleme već državna vlast koja se treba emancipirati od religije. Tako svjetovna pitanja ne trebaju postati teološka, već teološka trebaju postati svjetovna i rješavati ih sekularnim razumom.¹⁷⁵ Država treba postati indiferentna prema svim oblicima religije, a početak toga procesa jest ukidanje privilegirane religije, na takav način se otvara mogućnost drugim religijama, no što je marksizmu još bitnije, stvara se prostor da se čovjek oslobodi svake religije. Ali što onda ostaje čovjeku ako mu se oduzme Bog, što ostaje sam čovjek bez Boga? Alternativa koja se u tom trenutku pokušava ponuditi jest opet čovjek i njegova zbilja, tako se na mjesto Boga u njegovom životu stavlja drugi čovjek. Shvaćanjem sebe kao dijelom čitava društva čovjek ne može sebe htjeti kao vječnost pošto je podvrgnut njegovim zakonima, stoga je „ateizam kao odnos čovjeka prema bitku moguć bez obzira na društveno, povijesno i političko zbivanje.“¹⁷⁶ Želi se reći da u čovjekovu shvaćanjem sebe kao dijela društva on uočava prolaznost tog istog društva, iz čega zaključuje kako ni u društvu pa tako ni u njemu samome ne postoji ništa vječno, stoga religija nema smisla pošto je čovjek konačna svrha društva.

Sve promjene kojima se teži trebaju biti produkt revolucije kojom bi se dokinuo odnos s tradicionalnim načinom življenja i upravljanja općim dobrom, a istu bi potakao proletarijat, što bi konačnici trebalo završiti slobodnim razvitkom svakog pojedinca.¹⁷⁷ Kao zaključak sažimaju da se komunisti koristeći revolucije, posvuda odupiru vladajućem sistemu i to nasilnim putem kako bi probudili strah u vladajućim klasama te sporazumjeli demokratske stranke svih zemalja.¹⁷⁸

¹⁷³ Usp. Karl Marx i Friedrich Engels, *Manifest komunističke partije*, str. 22.

¹⁷⁴ Usp. Karl Marx i Friedrich Engels, *Ekonomsko-filozofski rukopisi iz 1844.*, u: *Rani radovi*, str. 246.

¹⁷⁵ Usp. Branko Bošnjak, *Filozofija i kršćanstvo*, Stvarnost, Zagreb, 1987., str. 296.

¹⁷⁶ Isto, str. 302.

¹⁷⁷ Usp. Karl Marx i Friedrich Engels, *Manifest komunističke partije*, str. 24.

¹⁷⁸ Usp. Isto, str. 37.

3.2. Problematika

Marx govori da je čovjek otuđen kroz rad, kapital, religiju, i društvenim poretom koji je bio uspostavljen u svijetu do sredine 19. stoljeća, no kako čovjek može biti otuđen kroz nešto što je ustrojeno prirodnim putem kroz povijesni razvoj? Ako želimo tražiti prvi slučaj čovjekova otuđenja onda se on nalazi na samom početku čovječanstva, koji nam je opisan na prvim stranicama Svetoga pisma. Na početku trećeg poglavlja Knjige postanka opisuje se čovjekov neposluh Bogu i njegovoj zapovijedi koja je stvorena da zaštiti čovjeka od tegoba života, no čovjek se u svojoj slabosti otuđuje od Boga (Post 3,1-7). Neposluh se očituje upravo u tome što čovjek nije htio biti čovjek i raditi ono što je utkano u njegovo biće, već je htio biti nešto drugo – poput Boga, a sam Bog neprestano radi (Iv 5,17). Rezultat toga otuđenja jest taj da će svaki čovjekov trud pa bio on manualni ili intelektualni, biti praćen mukom i naporom, no i dalje će rađati plodom (Post 3,16-19). Ukidanjem privatnog vlasništva, za Marxa predstavlja prekid čovjekove otuđenosti na području novca i razmjene dobara, zbog toga je proletarijat u prvim redovima u borbi protiv otuđenja. Taj nauk je izuzetno štetan kako za radnika tako i za kapitalistu jer obojici oduzima ono što je svojim radom stekao i što mu po naravi pripada, to bi bilo kao da im se oduzme plaća koju su zaradili.¹⁷⁹ Bit marksizma je materijalizam i ateizam koji su u velikoj suprotnosti sa socijalnim naukom Crkve. Njihov poziv: „Proleter i svih nacija, ujedinite se!“¹⁸⁰ ne označava samo obranu svojih prava nego rušenje i svega onoga što onemogućava život po materijalnim principima, tj. da se čovjekove duhovne, psihološke i emocionalne potrebe zadovoljavaju pomoću materijalnih dobara, a ne na njima adekvatan način.¹⁸¹ Papa Lav XIII. u enciklici *Rerum novarum* uočava da taj marksistički poziv potiče zavist među siromašnima i time raspiruje već postojeće sukobe.¹⁸² Iako zemlja, ili bilo koje drugo dobro, pripada pojedincu ona ipak ne prestaje služiti općem dobru jer se svatko hrani od njenih plodova pa bilo to njenim posjedovanjem ili obrađivanjem. Upravo zbog truda kojeg čovjek ulaže da bi stekao neko dobro, po naravnom pravu to dobro pripada njemu i nije pravedno da mu se to dobro oduzme na korist sviju.¹⁸³ Osim toga, marksizam reducira razum na instrument, dakle materiju, koji više nije sposoban ni za istinu ni za moral i kao takav ne može ostvariti savršeno društvo već je potrebna revolucija koja prema njihovu viđenju nadilazi

¹⁷⁹ Usp. Lav XIII., *Rerum novarum*, br. 3.

¹⁸⁰ Karl Marx i Friedrich Engels, *Manifest komunističke partije*, str. 37.

¹⁸¹ Usp. K. Grimm, *Marksizam ili katolicizam*, str. 212.

¹⁸² Usp. Lav XIII., *Rerum novarum*, br. 3.

¹⁸³ Isto, br. 8.

i sam razum. Čovjek se upravo po razumu razlikuje od životinje i upravo njime treba biti kadar nadići nagone što ih u sebi posjeduje, što se često očituje u pobunama kada se osjetimo ugroženima. Kao što kardinal Ratzinger tvrdi: „Komunistički sustavi su u međuvremenu doživjeli brodolom prije svega zbog svoga lažnog gospodarskog dogmatizma. No, previše se olako zanemaruje činjenica da su oni još temeljitije razbijeni zbog svoga preziranja ljudskih prava, zbog podvrgavanja morala prohtjevima sustava i njegovim obećanjima budućnosti. Prava i istinska propast, koju su oni ostavili iza svojih leđa, nije gospodarske naravi; ona se sastoji u otvrdnuću duša, u uništenju moralne savjesti.“¹⁸⁴

Govoreći o radu marksisti tvrde kako rad nije dobrovoljan nego prisilan, pošto se njime omogućuje zadovoljenje drugih potreba. Stoga rad ne potvrđuje nego niječe čovjeka, ne čini ga sretnim već nesretnim, mrcvari njegovu prirodu i upropaštava njegov duh.¹⁸⁵ Čovjeka vide kao radnika čije ljudske osobine postoje tek onda dok postoje i za kapital, tj. za proizvodnju. Što je suprotno svemu onome što Crkva naučava o radu, a da ponovimo: rad je sredstvo čovjekova potvrđivanja i jedan od načina njegova samoostvarenja kao osobe u svijetu. Molitvom prije obavljanja nekog posla, čovjek i dalje ostaje podložan svim prirodnim zakonima tog posla, ali mu daje novu, izvornu, religioznu vrijednost kojim izražava svoje vjerovanje i moralnim djelovanjem se trudi biti u skladu s Božjom voljom.¹⁸⁶ Profesor Đurić tvrdi da se razotuđenje čovjeka događa postupno tijekom njegova života kroz različite situacije, a sam proces započinje sakramentom krštenja čime postiže sve veću sličnost na sliku Božju.¹⁸⁷ Čovjekov povratak samome sebi, vlastitoj samospoznaji i biti ne može ići bez Boga, on se tek u susretu s Bogom koji je izvor njegova života vraća sebi i ostvaruje svoj smisao i poslanje, Krist je svojom smrću na križu iznova otkrio čovjeka čovjeku. Uzaludan je sav napor oko uređenja društva, ako svi ljudi svojim djelovanjem ne budu težili božanskom nauku kojeg propovijeda Crkva zahtjevom zdravog razuma da se sve podredi Bogu.¹⁸⁸ „A [Crkva] pojedincima, koji su je poput izgubljenih sinova ostavili, oprašta. Jer njezin trijumf nikad nije trijumf nadute oholosti nego uvijek pobjeda velike ljubavi, što obuhvaća cio svijet, nije trijumf ljudi nego Spasitelja svijeta, trijumf Boga i milosti.“¹⁸⁹

¹⁸⁴ Joseph Ratzinger, *Europa. Njezini sadašnji i budući temelji*, Verbum, Split, 2005., str. 28.

¹⁸⁵ Karl Marx i Friedrich Engels, *Ekonomsko-filozofski rukopisi iz 1844.*, u: *Rani radovi*, str. 248.

¹⁸⁶ Usp. K. Vasilj, *Marksizam i kršćanstvo*, str. 194.

¹⁸⁷ Marko P. Đurić, *Problem otuđenja i razotuđenja u marksizmu i kršćanstvu*, str. 322.

¹⁸⁸ Usp. Pio XI., *Quadragesimo anno*, br. 135.

¹⁸⁹ K. Grimm, *Marksizam ili katolicizam*, str. 220.

Za razliku od Marxa, Katolička Crkva, na nauku svetoga Pavla, čovjekovo otuđenje ne vidi u radu i proizvodu već u grijehu, odnosno čineći ono što se protivi volji Božjoj, a vrijeđa čovjekovu narav. Isto tako treba biti oprezan kako se ne bi ušlo u individualizam ili kolektivizam pri naučavanju i pravu vlasništva.¹⁹⁰ Jedno bez drugoga ne može djelovati, rad i kapital su međusobno ovisni, žive u simbiozi, stoga je naravni zakon da svaka stvar ima svoga gospodara. No marksizam i Crkva se slažu u tome da postoji konstantna opasnost da kapital neumjereno grabi sebi sva proizvedena dobra, ne ostavljajući radniku ništa do li minimuma potrebnog za preživljavanje. Isto tako postoji i druga strana koja se zalaže za to da sva proizvedena dobra pripadaju radnicima, oduzimajući samo troškove i obnovu kapitala.¹⁹¹ Iz tih razloga potrebna je intervencija države i njenih vlasti kako bi se i zakonom zaštitilo radnike i njihova prava na život dostojan čovjeka.

Pojedinci tvrde kako je marksistička teorija o religiji bila opterećena predrasudama te smatraju kako bi oslobođenje od njih koristilo svima, a naročito marksistima. »Vjernici prihvaćaju samoupravljanje i socijalizam zato što su uvjereni da su u njih ugrađeni bitni religijski ideali, te da socijalizam teži integraciji svih pozitivnih snaga u borbi za bolji život i da vjera u toj borbi mora dati svoj doprinos.«¹⁹² A vjera će dati to veći »svoj doprinos« što se bude više pokazalo i dokazalo da je našem društvu bitan socijalizam kao izraz autentične čovječnosti, a ne sektaški ateizam.¹⁹³ Religiju se pokušavalo prevladati kao ostatak iz prošlosti, stvara se pseudo znanost kojom bi se isticala materija pri čemu je ona, prema nauku marksizma, tvorac duha i moralnih vrednota, što rezultira mišlju da materijalno blagostanje osigurava svakom čovjeku sreću. Takvo stajalište pokušava čovjeka oslanjati na propadljiva materijalna dobra i udaljava ga od Boga kao jedinog izvora vječne radosti, a ta zabluda traje do danas. U svemu tome marksisti su otuđili čovjeka od Boga pa tako i čovjeka od samoga sebe te čovjek gubi vlastiti identitet i poslanje u svijetu, a time je izgubio i moralne vrijednosti.¹⁹⁴ Profesor Vasilj napominje kako čovjek do vjerskih istina dolazi istim putem kao do svih drugih istina, a to je na temelju vlastitog životnog iskustva i s povjerenjem u stručnjake raznoraznih znanosti. Kao što se uzima lijekove s povjerenjem u liječnike, tako se pristaje uz vjerske isitne s povjerenjem u Kristov autoritet i nauk Crkve.¹⁹⁵ Jedna od kobnih posljedica marksizma jest oslanjanje na goli razum, konkretnije rečeno, na tehnički razum kojim se čak i samog čovjeka

¹⁹⁰ Usp. Pio XI., *Quadragesimo anno*, br. 46.

¹⁹¹ Usp. Isto, br. 54-56.

¹⁹² Ivan Cvitković, Marksistička misao i religija, Svjetlost, Sarajevo, 1980., str. 209; navedeno prema: Alojz Mudrinić, Marksistička misao i religija, *Crkva u svijetu*, 16 (1981.) 3, str. 284.

¹⁹³ Alojz Mudrinić, Marksistička misao i religija, str. 284.

¹⁹⁴ Usp. J. Ratzinger, *Europa*, str. 28.

¹⁹⁵ Usp. K. Vasilj, *Marksizam i kršćanstvo*, str. 66.

promatra kao tehnički proizvod gdje čovjek proizvodi samoga sebe pomoću razuma. Taj je stav ostao do danas, a najjasniji dokaz tomu je nedostatak empatije prema bližnjima koji su u potrazi za poslom, kruhom, podrškom, bilo kakvom pomoći. Današnje vrednovanje nečijeg života donose vladajući na temelju njihovih materijalnih sredstava pomoću kojih stvaraju znanost koja će biti na korist samo onima što posjeduju materijalnu moć. Nepovredivost ljudskog dostojanstva trebala bi biti stup etičkih usmjerenja u koje se ne smije dirati.¹⁹⁶ Premda su djeca dio društva, društvo se nikada neće za njih skrbiti na isti način kao roditelji, već će biti prepušteni samima sebi i borbi za goli život, a onda i svemu onome protiv čega se marksizam zauzima. Njihova želja da se djeca oduzmu roditeljima te da ih odgaja društvo, odnosno država, žestoko se protivi naravi obitelji i razara samu obitelj pošto djeca po samoj naravi pripadaju ocu i majci.¹⁹⁷

¹⁹⁶ Usp. J. Ratzinger, *Europa*, str. 42.

¹⁹⁷ Lav XIII., *Rerum novarum*, br. 11.

Zaključak

Kada pogledamo crkveni nauk o radu vidimo kako rad nije kazna za čovjekov grijeh, premda ga prati muka, već da je čovjek radom najbližiji Bogu. Iz tog razloga rad smatram darom čovjeku pošto se čovjek upoznaje sa samim sobom, zahvaljujući radu poznaje kada mu je potreban odmor, koliko vrijedi rad njegovih ruku te da ima legitimno pravo na štrajk ukoliko poslodavac ne poštuje ugovorne obveze. Zaključujem da rad ne mora biti mehaničko, automatsko obavljanje složenih zadataka već da mu se može dati smisao i nadnaravna dimenzija kroz kontemplaciju kojom ga se predaje Bogu i na takav način postići vlastitu svetost. Izvršavajući svoje svakodnevne obaveze čovjek nije sam već je u konstantom odnosu, prvenstveno sam sa sobom pošto kroz svakodnevni rad upoznaje granice i ponašanja vlastitoga bića i tijela. Potom je kroz taj rad čovjek i u kontaktu sa svojim bližnjim, jer ne postoji ništa u ovome svijetu što nije stvorio netko drugi prije nas te je na taj način čovjek u kontaktu sa prošlošću, ali i budućnošću kojoj ostavlja svoja djela. No povrh svega, kroz rad, čovjek se susreće sa svojim Stvoriteljem te na tako sudjeluje u njegovu otkupiteljskom planu kao sustvoritelj. Vidimo da se susret s Bogom ne događa isključivo u svetoj Euharistiji ili nekoj drugoj molitvi već i rad može biti molitva, o čemu nam govore mnogi sveci. Pozivajući Boga u svoje dužnosti i djelovanje, radimo zajedno s njime, pa radilo se tu o običnom učenju studenta, žene domaćice ili muškarca u tvornici ili na oranici.

O svemu tomu nas detaljnije poučava sveti Josemaría Escrivá kojeg je Bog na poseban način odabrao da prepozna i poučava vjernički narod da ne treba ostavljati svoje poslove kako bi se pomolio, želeći nam reći da se kontemplativno može moliti i dok se radi. Zbog toga je u kasnim dvadesetim godinama 20. stoljeća osnovana osobna prelatura *Opus Dei* koja poučava vjernika kako da pozove Gospodina u svoj posao kako bi ga mogao vršiti što savršenije na veću slavu Božju i na korist bližnjih. Vidjeli smo kako je izazovan bio njegov život koji ga je pripremao za sve ono što će Bog kroz njega ostvariti, kako su mu te situacije pomogle u svladavanju pravnih, kanonskih te financijskih prepreka pri osnivanju *Opusa Dei*. Upoznali smo se unutarnjim uređenjem *Opusa Dei*, te na koji način djeluju u ovome svijetu, kako žele proslaviti Boga i učiniti ovaj svijet što sličniji Kraljevstvu nebeskom.

Premda u Svetom pismu nalazimo prvi nauk o radu, kojeg je Crkva prepoznala tek nakon dugo stoljeća, vidjeli smo da se i Karl Marx bavio problemom rada. Kada se pojavio sredinom 19. stoljeća *Komunističkim manifestom* i *Kapitalom* ostavio je duboki trag u ljudskoj

povijesti i svijesti. Prepoznao je muku i patnju koja prati rad no to nije promatrao kao način čovjekova služenja i samoostvarenja već kao čovjekovo otuđenje kojim je zarobljen pod vladavinom buržoazije. Nije samo rad promatrao kao takav već i religiju koja je ljudska izmišljotina kako bi se čovjeku olakšalo muke svakodnevnog života. Zbog toga on i njegovi sljedbenici smatraju se čovjek treba pobuniti protiv dotadašnjeg uređenja društva revolucijom kao jedinim načinom oslobođenja čovjeka. Marksisti smatraju kako sva materijalna dobra treba oduzeti privatnim kapitalistima te ih staviti na raspolaganje za opće dobro kako bi se svi mogli njima služiti. Također tvrde kako se čovjek ne ostvaruje radom već mu on služi isključivo kao sredstvo prikupljanja materijalnih dobara preko kojih se onda ostvaruje, dakle materijalno blagostanje je to koje ispunjava i ostvaruje čovjeka. Crkva svojim socijalnim naukom stoji u opoziciji, čuvajući čovjeka, njegovo dostojanstvo i sva dobra koja je čovjek stekao svojim radom. Prema njoj ne bi bilo pravedno kad bi imetak koji je čovjek stekao svojim trudom stavio na raspolaganje svima, a što bi ujedno štetilo cjelokupnoj zajednici.

BIBLIOGRAFIJA

1. Izvori

Benedikt XVI., *Spe salvi*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2008.

Biblija, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2018.

Drugi vatikanski koncil, *Dokumenti*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1986.

Ivan Pavao II., *Centisimus annus*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2001.

Ivan Pavao II., *Laborem exercens*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2003.

Ivan Pavao II., *Redemptor hominis*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1996.

Katekizam Katoličke Crkve, Glas Koncila, Zagreb, 2016.

Papinsko vijeće "Iustitia et pax", Kompendij socijalnog nauka Crkve, Koncil 9, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2005.

Pravilo svetog Benedikta, Benediktinski priorat, Čokovac, Tkon, 1980.

Socijalni dokumenti Crkve, *Sto godina katoličkog socijalnog nauka*, ur. Marijan Valković, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1991.

Zakonik kanonskoga prava (Codex Iuris Canonici), Glas koncila, Zagreb, 1996.

2. Literatura

Bernal, Salvador, *Sveti Josemaría Escrivá de Balaguer, Bilješke o životu Utemeljitelja Opusa Dei*, Naklada sv. Antuna, Zagreb, 2015.

Bošnjak, Branko. *Filozofija i kršćanstvo*, Stvarnost, Zagreb, 1987.

Canopi, Anna Maria, *Krotkost: lice monaha*, Benediktinska udruga Nard, Čokovac, 2011.

Chenu, M. – D., *Teologija rada*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2008.

Dolz, Miguel, *Sveti Josemaría Escrivá*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2005.

Escrivá, Josemaría, *Brazda*, Verbum, Split, 2013.

Frankl, Viktor E., *Život uvijek ima smisla*, Provincija franjevac trećoredaca, Zagreb, 2007.

Hrvatski socijalni tjedan (5; 2011; Zagreb), *Kultura rada u Hrvatskoj. Peti hrvatski socijalni tjedan*, Zagreb, 2014.

Marx, Karl, *Kapital*, Geca kon, Beograd, 1924.

Marx, Karl - Engels, Friedrich, *Manifest komunističke partije*, Kultura, Zagreb, 1947.

Marx, Karl - Engels, Friedrich, *Rani radovi*, Naprijed, Zagreb, 1989.:
Marx, Karl - Engels, Friedrich, *Ekonomsko-filozofski rukopisi iz 1844.*
Preradović, Petar, *Izabrane pjesme, Ljudsko srce*, Matica hrvatska, Virovitica, 1996.
Ramos, Jorge (Prir.), *Razgovori s Josemarijom Escrivom*, Naklada sv. Antuna, Zagreb, 2015.
Ratzinger, Joseph, *Europa. Njezini sadašnji i budući temelji*, Verbum, Split, 2005.
Ratzinger, Joseph, *Eshatologija - smrt i vječni život*, Verbum, Split, 2016.
Sv. Augustin, *Ispovijesti*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1973.
Vasilj, Kvirin, *Marksizam i kršćanstvo: razgovor s drom Brankom Bošnjakom*, Knjižnica hrvatske revije, München - Barcelona, 1976.

3. Članci

Bezić, Živan, Opus Dei, *Crkva u svijetu*, 5 (1970) 1, str. 27-35.
Đurić, Marko P., Problem otuđenja i razotuđenja u marksizmu i kršćanstvu, *Crkva u svijetu*, 24 (1989.) 4, str. 321-329.
Grimm, Karlo, Marksizam ili katolicizam, *Obnovljeni život*, 15 (1934.) 5, str. 202-220.
Hohnjec, Nikola, Teologija rada, *Obnovljeni život*, 43 (1988.) 2, 115-130.
Jaramillo, Gabriel - Solano, Orlando, Contributions of Cordial Dialogue to Fundamental Theology, *International Journal of Humanities and Social Science Invention (IJHSSI)*, 7 (2018.) 08, str. 8-19.
Knežić, Ivana, Rad i kontemplacija — put i cilj čovjekova samoostvarenja, *Obnovljeni život*, 70 (2015.) 1, str. 115-126.
Mudrinić, Alojz, Marksistička misao i religija, *Crkva u svijetu*, 16 (1981.) 3, str. 280-284.
Piątkowski, Przemysław, The Spiritual Status of Work in Opus Dei, *Journal of Management, Spirituality & Religion*, 4 (2007.) 4, str. 418-431.
Zdravec, Nikola - Šestak, Ivan, Recepcija Marxova pojma otuđenja u filozofiji Gaje Petrovića, *Obnovljeni život*, 72 (2017.) 3, str. 363–372.

4. Članci s interneta

Geslo kardinala J. H. Newmana, https://hr.wikipedia.org/wiki/John_Henry_Newman
(preuzeto: 20.09.2020.)

Jedinstvo života u profesionalnom radu <https://opusdei.org/hr-hr/article/jedinstvo-zivota-u-profesionalnom-radu/> (Preuzeto: 18.12.2020.)

Kanonizacija svetog Josemarije, <https://opusdei.org/hr-hr/article/kanonizacija-svetoga-josemarije/> (Preuzeto: 27.01.2021.)

Službena stranica europske parlamentarke Marijane Petir, <http://www.petir.eu/novosti/nedjelja-je-dan-za-obitelj-10102/10102.html> (Preuzeto: 09. 10. 2020.)

Što je osobna prelatura? <https://opusdei.org/hr-hr/article/mjesto-u-crkvi-2/> (Preuzeto: 28. 01. 2021.)

SVEUČILIŠTE U SPLITU

KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja IVAN MATAS, kao pristupnik za stjecanje zvanja magistra/magistrice TEOLOGNE, izjavljujem da je ovaj diplomski rad rezultat isključivo mog vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio diplomskoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga diplomskog rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, 01. 04. 2021.

Potpis